

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קי:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה קצא

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(חי"מ שמו שמה)

תורה אור

שמות יתרו יט (ח) וַיֵּצֵאוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָקֹנָן נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע אֶת דְּבַר יְהוָה הָעָם אֶל יְקֹנָן: (ט) וַיֹּאמֶר יְקֹנָן אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִי בָא אֵלֶיךָ בְּעַב הַעֲנָן בְּעֶבֶר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עֶקֶר וְגַם בְּךָ יֵאָמְרוּ לְעוֹלָם וַיֹּגֵד מֹשֶׁה אֶת דְּבַר יְהוָה אֶל הָעָם אֶל יְקֹנָן: (י) וַיֹּאמֶר יְקֹנָן אֶל מֹשֶׁה לָךְ אֵל הָעָם יִקְדָּשֶׁתָּם הַיּוֹם וְיִתָּד וְכִסְסוּ שִׁמְלָתָם: שמות יתרו כ (ב) אֲנִי יְקֹנָן אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים (ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי:

תורה קצא

משלי כה (ג) שְׁמִים לְרוֹם וְאֶרֶץ לַעֲנֹק וְלֹב מַלְכִים אֵין חֶקֶר:

תורה קצב

ישעיהו ל (כ) וַיָּגֶן לְכֶם אֲדֹנָי לָחֶם צָר וַיִּמָּס לַחֵץ וְלֹא יִקְנֶף עוֹד מוֹרֶךְ וְיִהְיֶה יִצְחָק רִאיוֹת אֶת מוֹרֶךְ: איוב לב (ח) אָכֵן רִחַת הִיא בְּאִנּוֹשׁ וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תְבִינָם: תהילים כו (ד) זֶה דוֹר דֹּרְשׁוּ מִבְּקֵשׁ פִּנְיֹךְ יִשְׁקֹב סֵלָה: מיכה ז (כ) תֵּתֵן אֶמֶת לַיַּעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעַת לְאַבְרָהָם מִיְּמֵי קְדָמָה: תהילים לא (ג) נִשְׁכַּחְתִּי מִפְּתֵי מֶלֶךְ הִיָּיתִי כְּכֹלִי אֲבִיר:

כי אין שום בחירה שלא לעשות. מאחר שיצא מפי ה' ועל זה נאמר תיכף וישב משה את דברי העם אל ה'. שהשיב להקדוש ברוך הוא טענת ישראל. מיד השיב לו הקב"ה ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך דייקא. בעבור ישמעו העם בדברי עמך דייקא. היינו שלא אדבר הדברות רק עמך לבד. כמ"ש [א'] **אנכי ה' אלקיך לא יהיה לך וכו'** וכן כולם. ולא לנוכח לישראל. והם רק ישמעו פִּדְבְּרֵי עִמְךָ [ב']. ועי"ז יהיה להם כח הבחירה לעשות כרצונם. ועל זה נאמר **ויגד משה את דברי העם אל ה'**. היינו שמשה טען את דברי העם אל ה'. היינו מה שמענו העם תחילה. טען הוא עתה אל ה' על עצמו. כי תקנת את ישראל שיהיה להם הבחירה. על ידי שלא תדבר רק עמי לבד. אבל את עצמי לא תקנת. כי מעתה לא יהיה לי כח הבחירה. מאחר שתדבר עמי. וזה **ויגד משה את דברי העם אל ה'**. היינו מה שדברו העם ומענו תחילה. טען הוא עתה אל ה'. כי מה תהא עלי. כי לא יהיה לי בחירה. השיבו ה'. [ג] **ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר**. ולא צוה לו השם יתברך רק שני ימים. ומשה הוסיף יום אחד מדעתו (שבת פז) וכיוון לדעת הקדוש ברוך הוא. כי כן היתה דעתו יתברך. כמו שבאמת לא נתנה תורה עד שלשה ימים. ובוזה יהיו תלוי בחירת משה לקבל את התורה או שלא לקבל. כי לא היה אפשר לקבל את התורה רק אחר שלשה ימים כמו שהיה באמת. ואם לא ה' מוסיף יום אחד. לא היה מקבל את התורה. והש"י לא אמר לו רק שני ימים והוא הבין מדעתו ובחר לו לקבל את התורה והוסיף יום אחד. שע"ז ה' קבלת התורה. ובוזה ה' תלוי עיקר הבחירה של משה במה שהוסיף יום אחד מדעתו [ד']:

קצא [ה] שאפשר שישב אחד אצל חבירו במקום אחד בנ"ע [ו]. ולזה יהיו כל התענוגים והשעשועים וכל הש"י עולמות [ז]. וחבירו לא ירגיש כלום ולא יהיה לו שום תענוג [ח]. **כי שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר** (משלי כה) וכשרז"ל (שבת יא). אם יהיו כל הימים דיו ואגמים [י] קולמוסים וכו'. אין מספיקין לכתוב חללה של רשות שנאמר **שמים לרום וכו'**. נמצא שלב מלכים גדול הרבה מרום השמים ועומק הארץ. שתופסים כ"כ מקום כמה וכמה אלפי אלפים פרסאות. והלב והמוח שקטנים מאד במקומם. הם תופסים הכל עד שיכול ליתן לב על כל מדינה ומדינה ולתפוס ולהצטייר בלבו כל מדינה ומדינה ותכונות השמים ויותר ויותר מזה. **כי לב מלכים אין חקר**. ראה והבן והכם גדולת הבורא. איך המועט מחזיק את המרובה [א']. שהתיכת לב קטן כזה. ומוח קטן כזה. יתפוס במקומו דברים גדולים כאלה. וזה רק מחמת שנמצא שם האלקות. כי עיקר האלקות הוא בהלב. כמבואר במ"א [ב'] ומעתה בין והכם [ג']. אם בהלב שנמצא שם רק בחינות אלקות. שאינו כביכול חלק אחד מאלפי אלפים מהשגחת הבורא ב"ה כמה גדול ערכו. שיכול לתפוס במקומו "המיעוט. עולמות אין מספר. ואפי' על עכ"ם נאמר **ולב מלכים אין חקר**. על שנותן

^א שמות כ' ב' ג'
^ב עיין מלאכי ג' כב וזכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחרב על כל ישראל חקים ומשפטים. ועיין דברים לב ד' תורה צוה לנו משה.
^ג שמות יט'

^ד גם בדפוס'י ותרלד-ה'י. ומתורלו-ה'י

^ה עיין לק"ה שליח לגבות חובו ג' יב. ועיין חיי מוהר"ן סימן קצו שבכל עבודה משאירים לאדם איוה דבר שצריך להבין מדעתו.

^ו לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^ז עיין סדר הדורות חלק תנאים ואמוראים את י' - ר' יהושע בן אלם הגידו לו בחלום, שמח בלבבך שאתה ונגס הקצב מושבו ומושבך בנן עדן וחלקו וחלקך שוין כאחד. ועיין ספר חסידים את תרכב (את תרצה במהרה ברית עולם) מעשה בחסיד אחד שעשה שאלת חלום מי יהיה חבירו לעוה"ב.

^ח עיין משנה עוקצין ג' יב, ופי' הרמב"ם שם, וסנהדרין ק. שיחות הר"ן צו ולק"ה מזוה ד', וחיי מוהר"ן מג, וע"ה יז א' בהגה. ועיין מלכות חיים כ"כ קלה. (ומהמ"ס חולין קמז סוף ע"ה)

^ט עיין ע"ז זי. יש קונה עולמו בשעה אחת ועי"ש שיצאה בת קול שהוא מוזמן לחיי עה"ב ועיין כתובות קג: בתוס' ד"ה מוזמן לחיי עוה"ב שהכוונה בלא דין ובלא יסורין עיין מעדני מלך (וקולטת הר"ל) זצ"ל מתורגם ללשה"ק (48) שכן למדו אנ"ש. וכן משמע ממהרש"א ע"ז

י: וצ"ע כי יש דורשין לשבח ועיין להרחידי"א בספרו פתח עינים על ע"ז יז. ומראית עין על ע"ז י. מש"כ עפ"י האלשיך שנהג על קדוש ה' מתקן הכל ועפ"י האריז"ל (לקו"ת תהלים לב) שר' אלעזר בן דורדיא זכה בכל המעשים טובים של רב יוחנן כהן גדול. ועיין ספר לקוטי תורה והש"ס לרבי יצחק אייזנשטיין בהקדמה לספר דברים שם מה שכתב בשם המגיד ממעריזש שתחילה דרש לגנאי ואח"כ חזר בו עי"ש. עוד עיין שבת קנג. אלו ואלו יושבין הללו אוכלין והללו רעבין. ועיין אמרי פנחס השלם (בני ברק תשסג) שער הסיפורים את רד בשם רבי אלימלך מליזנסק שסיפר על כורך פשוט שבוכות שגנו גליונות ספרים וריקים נקרא למעלה רבי ולימדוהו נגלה וניסתר כדי שיוכל להיות בג"ע. עוד עפ"י חובת הלבבות שער הבניעה פ"ו שמי שדברו עולין לשוה"ר מקבל מצוות זה שריבר עליו (עיין קובץ אור ישראל קובץ מ' עמ' ק' סוף אות ו' במאמרו של הרב יעקב חיים סופר).

י' עיין ירימיהו נא לב אנגמיהם שרפו באש פירש רד"ק ומצוות ציון וגומא הגדל ע"פ המים. וגומא הוא קנה סוף עיין בכור שור שמות ב' ג' שגומא הוא סוף. ופרש"י שמות יג יח. שסוף הוא קנה. וקנה ממנו הקולמוס מבואר במסכת כלה רבתי ז' א'.

יא עיין ספדרי מעשיות מעשה יג ז' בעטלעס יום חמישי.

יב * לעיל בס' מט

יג לשון הספר שפע של חס"ל שער ג' פ"ד ואתה המעין אם בעל נפש אתה בין והכם מדברנו

י"ד גם בדפוס'י ותרלד-ה'יעוט. ומתורלו-ה'מועט

לב לכל מדינה ומדינה. ותופם ומשער בדעתו. כל המדינות שתחתיו. עם כל האדם אשר עליו. וכל הנמצא בה [א']. ומעתה הוי דן אלפי אלפים ק"ו. לשער בדעתו מגדולות הבורא ב"ה. נמצא שעיקר גדולות המלך ותענוגו וממשלתו הוא רק בלב. שיוודע בלבו שהוא מלך על כל המדינות האלה ומושל בכלם כרצון לבו וחפצו. ומעתה תבין מעצמך. שלזה אפשר. שיהיה לו כל הש"י עולמות בלבו. כי הלב יכול לתפוס במקומו עד אין חקר ואין מספר כנ"ל. ויהיה לו כל התענוגים והשעשועים. וחבירו אע"פ שיושב אצלו לא ירגיש כלום. כי לבו חסר מכל זה. מכל המובות והשעשועים שיש לחבירו הצדיק בתוך לבו. אשרי לו. כי עיקר הרגשת תענוג ושעשוע עוה"ב וכל הש"י עולמות הכל הוא בלב כנ"ל :

קצב [א'] שדיבור אמת שיוצא מפי הצדיק האמת אפילו כמילי דעלמא. הוא יקר מדברי תורה של צדיק אחר. כי בהדברי תורה של האחר יכול להיות שם תערובות הרבה. אבל זה הדיבור היוצא מפי הצדיק האמת הוא רק אמת לבד. וכיון שהוא רק אמת ואין בו שום תערובות. אין יקר ממנו. ומי ששומע דיבור מפי הצדיק האמת שהוא דיבור אמת. ובפרט כשרואה אותו אז. בבחינות (ישע"י ל') והי"י **עיניך רואות את מוריך** [ב']. הוא מקבל בחינות הפנים של הצדיק. ובחינות שכלו ונשמתו. כי זה הצדיק מניח שכלו בתוך זה הדיבור שמחדש. והוא מקבל זה הדיבור. נמצא שמקבל שכלו. וזה גם כן בחינות הנשמה. כי הנשמה היא בחי' השכל [ג] כמה"א שכתוב (איוב לב) **ונשמת שדי תבינם**. וכן מקבל פנים שלו. כי הדיבור שהוא מדבר הוא אמת. ואמת הוא הפנים [ד] של כל הפנים דקדושה. בבחינות (תהלים כד) **מבקשי פניך יעקב סלה**. בחינות (מיכה ז) **תתן אמת ליעקב**. נמצא זה שמקבל דיבור מפי הצדיק מקבל פניו ושכלו ונשמתו. ונחקק ונצטייר בדעתו דמות דיוקנו של הצדיק שהוא הפנים והשכל והנשמה. אך שצריך לשמור משכחה. כי שכחה משכחת הכל ממנו. היינו כל מה שנצטייר בדעתו מהדיבור כנ"ל. על ידי השכחה נשכח ועובר ממנו כל הנ"ל. ואפי' אם יכתוב הדבר בספר לזכרון כשכחי' השכחה מתגברת. נופל בחי' השכחה גם על הספר הנכתב. היינו כשח"ו נפטר החכם שהידש הדיבור. ואז מתגבר בחינות שכחה. בבחינות (תהלים לא) **נשכחתי כמות מלב**. ואז שורה שכחה אפילו על ספר הנכתב: ויש עצה לזה לצייר לפניו דמות דיוקנו של החכם בשעת הלימוד כשלומדין דבריו כמובא בירוש' (שקלים פ"ב [כ']¹) שצריך לצייר בשעת הלימוד כאלו התנא עומד לפניו. כי בהספר של החכם נרשם ונצטייר שם דמות החכם. כי אלו הדיבורים והאותיות הנרשמינ' ²ומצויירין בהספר. הם שכל החכם ונשמתו ובחינות פניו. נמצא ששכלו ונשמתו ופניו שהוא דמותו ממש הוא כאלו האותיות והתיבות. ע"כ נמצא בכל ספר וספר

¹ עפרש"י שבת יא. הנ"ל

² עיין חיי מוהר"ן סימן סט שמוהרנ"ת שמע תורה זו על העגלה בדרך בלוותו את רבינו לשבת שירה בשטעהרין. ולפני כן אמר שיהא נח בשיחות הר"ן

³ בתקפא - (ישע"י לו) בתרלד ובתשכס תוקן

^ד בדפוס' - והיה. בתרלד - והי'. ומתורלו - והיו

^ה עיין תורה רל ועיין הוריות יב. כד יתביתו קמיה רבייכו חוו לפומיה ערובין יג: הא (עדריפנא) דמהדרנא שפי וכו'

^ו הנשמה היא השכל עיין תורה לה אות ב'. ותורה ס' סוף אות ג'. ותורה סא אות ג'. ותורה ח' תנינא אות יב.

^{זא} בתרלד-כמו

^{זב} עיין תורה סו אות ג'. ותורה כג אות א' ואמת הוא אור הפנים. ובתורה מז והארת פנים הוא יתיקון ואמת. ותורה לה אות ט'. ועיין עץ חיים שער יג פרק יד.

^{זג} בהלכה ה' ועיין גם זוהר וישב דף קצא ריש עמוד א' ובמתקן מדבש שם שעפ"י הרמ"ק ומפרשים ובעש"ט ע"ה פרשת ואתחנן אות ל'.

^{זד} בתקפא (שקלים פ"א) ובתשכס תוקן

^{זה} מתורלו-ומצויירין

מאמר אפשר שישב אחד אצל חברו בג"ע

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבנו ממבאר כאן שיש הבדל בין המקום בגן עדן, לתענוג ושעשוע וש"י עולמות, דהיינו אע"פ שמדובר בלמעלה מהמקום, שעל כן גם המקום הוא השגה, אעפ"כ יש חילוק השגה שהיא בחי' מקום להשגה שהיא התענוג. ואפשר ששנים יהיו באותו מקום בג"ע ואעפ"כ אחד יתענג וחבירו לא ירגיש כלום. ונ"ל הטעם כי המקום נקבע לפי המקיפים שזכה להם בעוה"ז, ע"י שלא קלקל מעשיו, או שזכה פתאם לאור עצום של אמת עד שיצאה נשמתו מתוך תשובה וקנה עולמו בשעה, אבל התענוג וש"י עולמות הוא לפי האור הפנימי שזכה לקנות ע"י עבודת ה' בעוה"ז. (ואולי אפ"ל שזכה מיישב רבנו את המחלוקת בין המפרשים (בע"ז י: יז. יח.) האם הקונה עולמו בשעה אחת זכה בכל, או לא זכה, ולפי רבנו נ"ל שזכה במקום ולא בתענוג. ולמעשה אין לו תקנה אלא לחזור בגלגול אבל עם סיעתא דשמיא שלא יחטא)

שיחות

שיש"ק חלק ז' אות תלו – מבאר בתורה שאפשר שישב אחד אצל חברו במקום אחד בגן עדן, ולזה יהיו כל התענוגים וכו', וחברו לא ירגיש שום תענוג. ולכאורה קשה איך שישב בגן עדן, ולא ירגיש שום תענוג כחברו הסמוך לו, ומה נפשוף אם מגיע לו גן עדן, צריך להרגיש התענוג, ואם אין מגיע לו גן עדן אם כן מה יושב שם כלל וכלל. ואמרו אנשי שלומינו, שהוא על פי מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ע"ז י: יז. יח.) "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת", וכמו שאמרו כמה פעמים (ברכות סא:) "יצתה בת קול ואמרה הרי זה מזמן לחי' עולם הבא" וכדומה, שהפרש שפשוטיל מעשה גדול כזה וכן שפשה זכה לגן עדן ונצל מגיהנם, אולם להרגיש את התענוגים שבגן עדן אינו יכול, כי באיזה זכות יזכה לזה, ועל כן יכול להיות שישבו שנים בגן עדן, וזה ירגיש כל התענוגים, וחברו היושב בסמוך לו לא ירגיש שום תענוג, וגם על זה בכה רבנו הקדוש, איך זוכין לזה, ואמר "יש קונה" וכו', כי נסיונות שיש בעולם הם קשים ומרים, ובני עליה מועטים – כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (סוכה מה:): (מעדני מלך; וראה כתובות דף קג: בתוס' ד"ה "מזומן", ודו"ק).

שיש"ק חלק ז' אות תלו – שם. בענין מה שלכאורה אינו מובן מה יש לו לזה לישב בגן עדן, בעת שאינו מרגיש ומבין ומתענג בהשגות שבגן עדן מחמת שאין לו לב לזה וכו'. ואמר רל"י ז"ל, שלאמת אין לו שום תקון כי אם לחזור בגלגול, אולם שכרו יהיה שילד בבית כשר שיוכל לקיים מצוות, ועל ידם לזכות בשאר הצדיקים לתענוג שבגן עדן: (שם).

שיש"ק חלק ז' אות תלו – שם. מובא בספרים ספור מעשה על אחד שזכה לשבת בגן עדן במקום נעלה מחמת שום מעשה טוב מיוחד שעשה, אולם לא הרגיש שום חיות במקומו, וטען כלפי מעלה שהוא רוצה גם להרגיש הנעימות שיש שם, ואמרו לו זאת לא נתן לך כי לא זכית להתגוע ולהתאמץ בשאר הצדיקים היושבים שם. כי רק זכית לזה מחמת מעשה אחד נעלה, מה שאין פן שאר הצדיקים הם התיגעו ועבדו נסיונות ועמדו בהם ומשום כך ראויים הם לישב בגן עדן. וגם להרגיש את הנעם העליון השופע בו, ואמר וטען אבל מה שזה לי להיות כאן כשאיני מרגיש הדברים, ואמרו לו אם אתה חפץ נחזיר אותך בגלגול ותתיגע על המצוות ותזכה במוותם, ענה וטען מפחד אני שמא אם אחזור שוב בגלגול אקטא ואקלקל אף את מקומי זה, אמרו לו: זאת מבטיחים אנו אותך שלא תקלקל ותקטא ח"ו, אבל הנך מחייב לעבר היסורים והיגיעות ושביירת המניעות אם פרוצונך לזכות להרגיש גם את הנעם שבגן עדן. (ספור זה שיקר להמבאר בליקו"מ סימן קצ"א עיי"ש).

ככבי אור חכמה ובינה אות לד – וזה אשר גם – "עדן" – "נהר" – "גן" עם האותיות והתבנות במספר שמו בשני פנים "נחמן" עם הכולל – "נחמן בן פיגא" (443). וכתב שם בהערה – עדן גן נהר – שסימנם ע'ג' כמובא בזהר הקדוש, וכל ענוגם יהיה מענג השגת אלקות (כמובא בספרי אמת) שישגיגו על ידו. ועין בליקוטי הנניא בסימן ק"ל, שמובן שם שגם נחלת הש"י עולמות מרמזין על השגות אלקות כאלה.

הקדמה

בכלליות נראה שכאן רבנו מעורר אותנו להכין את עצמנו לחיים הנצחיים בעוה"ב² בגן עדן. כחז"ל באבות (ד' טז) רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתכנס

² ר' עדין חשון תשפ"א ירושלים הגהות ותיקונים בג' איר תשפ"א

³ ברכות דף יז. מרגלא בפומיה דרב [לא כעולם הזה העולם הבא] העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו:

לטרקלין: וכדברי רבנו בשיחות הר"ן¹ שראוי לאדם להרגיל את עצמו להיות בעולם הבא, דהיינו להיות מופרש מתאוות, כמו בעולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה ושום תאוה מתאוות הבהמיות. ולא רק בגלל הסבל שבג"ע יתאוה לדבר שאין שם, אלא כיון שתאוות התענוגים הגשמיים סותר לתענוג הרוחני, ואפילו בעוה"ז² כ"ש בגן עדן.

להמחיש את ההבדל בין מי שהכין עצמו למי שלא הכין עצמו אומר כאן רבנו שאפשר ששנים ישבו במקום אחד בגן עדן ואעפ"כ אחד ירגיש בלבו כל ש"י עולמות והתענוג והשעשוע מהן, וחברו לא ירגיש כלום.

קושיות

א. צ"ע כיצד יתכן להפריד בין עונג למקום בג"ע שהוא למעלה מהמקום והזמן, הרי גם המקום הוא השגה (כמבואר בתורה ז' תנינא³ שבעוה"ב הזמן הוא מקיפים). נראה שבאמת המקום היא ההשגה. אבל התענוג מההשגה היא רק ע"י הכנת כלים בעוה"ז.

ב. צ"ע האם גם עצם המקום הוא עונג אע"פ שאינו העונג שזוכה מי שהכין כלים. דאי לאו הכי היתכן לפי הדעה שכן דורדיא זכה רק למקום ולא לעונג, שזכה רק למקום שיצטער בו, שרואה אחרים נהנים והוא לא, נמצא ששכרו הוא עונש ולא זכות.

ג. וצ"ע על כגון מי מדבר רבנו בתורה זו.

ד. צ"ע יש קונה עולמו בשעה אחת. האם עולמו הוא אחד מש"י עולמות? והאם עולם הוא מקום או עונג?

ה. גם צ"ע מה הדין במי שקיבל מצוות של אחרים. כגון שדברו עליו לשון הרע, כמבואר בחובת הלבבות שער הכניעה פ"ז⁴. האם הבזיון נחשב לו התגברות או

ו. וצ"ע מה הדין במי שלימדוהו תורה אחרי הנפטר. וצ"ע מי שזוכה לזה? ועיין תורה יט שכל קודש הבא למעלה אין בו שלימות, וא"כ האם יזכה עי"ז רק למקום ולא לעונג.

ז. מספרים על חילוני שנפטר ובנו חזר בתשובה ולא הצליח בלימוד ואביו בא אליו בחלום ולמד את בנו ואמר לו שכל מה שהוא לומד למטה, מלמדים אותו למעלה, כי ברא מזכה אבא. וצ"ע האם האב זכה גם לעונג?

ח. ומה הדין במי שתומך בלומד תורה. כי ממונו שבנפשו יביא לחמו נותן לחברו שיוכל ללמוד תורה בשוב הדעת הרי שהתגבר יום על יצרו, ועי"ז עשה כלים לעונג, או מאידך כיון שלא עסק בתורה לא יזכה

פני יהושע – נראה דלשון מרגלא בפומיה משמע שהיה רב רגיל לומר כן היינו משום שיש תכלית מוסר גדול בזה שהרי שנינו בפרקי אבות (פ"ד ה"ט) [התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין ובא רב להודיענו שטרקלין זה שהוא עה"ב אין בו ענין גשמי כלל וכל עניני העוידים הנמצאים במקרא שמורים על עניני גשמיים באכילה ושתייה לא מיירי בעה"ב ממש שהוא הטרקלין אלא לימות המשיח אבל לעה"ב ממש עין לא ראתה כדאיא בשבת והיינו ממש כמימרא דרב דהכא דעיקר עה"ב היינו שיושבים ונהנים מזיו שכינה, א"כ לפי"ז מה שצריך אדם להתקין עצמו בפרוודור שהוא עה"ז היינו ע"י תורה וקיום המצוות שע"י כך יודוכו כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו שהם כנגד תרי"ג מצות ביוכוך גמור כדי שיוכלו כל אבריו וגידיו הרוחנים ליהנות מזיו השכינה, ועל זה מייתי שפיר מקרא ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו ומתרגמינן וחדאין כאילו אכלו ושתו כמ"ש רש"י באן. ולכאורה הדברים קשה לאומרו לדמות ראיית פני השכינה להנאת אכילה ושתייה וחי' לומר כן, אמנם למאי דפרישית אתי שפיר שבא הכתוב לרמוז על זה הענין בעצמו שכמו שרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו עיקר החיוני שלהם ע"י אכילה ושתייה שע"י כך מתעדנים כמו כן היו כל רמ"ח אברים ושס"ה גידין מודככות בשעת מתן תורה ע"י קבלת התורה שהם תרי"ג מצות, כן נראה לי:

¹ **שיחות הר"ן** אות צו – ראוי לאדם להרגיל את עצמו להיות בעולם הבא, דהיינו להיות מופרש מתאוות, כמו בעולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה ושום תאוה מתאוות הבהמיות הכלות ונפסדות של העולם הזה (כמבואר בברכות יז). וכמו שאנו רואין החולה מחמת שהוא סמוך קצת לעולם הבא על כן הוא מואס באכילה ושתייה ומשגל ואין לו שום תאוה, אדרבא כל התאוות קצים ומאוסים עליו מחמת שהוא סמוך לעולם הבא שאין בו אכילה ושתייה וכו'. כן יש לאדם להרגיל עצמו בעודו בחיים חיותו ובבראותו שיהיה יכול להתנהג בלא תאוות כמו בעולם הבא. ובודאי אם היה נזכר בטוב זכרון מתענוגי העולם הבא, בודאי לא היה יכול לסבל כלל חיות ותענוגי העולם הזה. עד שבשיל זה מעלה גדולה השכחה. אף שהיא מדה לא טובה, עם כל זה היא מעלה שעל ידה אפשר לאדם להיות בעולם הזה.

² **עיין תורה ח' תנינא** מוזנא דנשמתא הפך מוזנא דגופא.

כמו שאמר פעם החזו"א זצ"ל לתלמידו ר' ישראל זינגר זצ"ל "מעוררי אני זוכר שיש ללחם טעם". ועוד אמר פעם: "בטוחני שלקצות החושן לא היה טעם ב'קוגל', שהרי אנו רואים כמה 'גישמאק' היה לו בלימוד התורה".

³ **תורה ז' תנינא אות ו'** – כי כל הַזְמַן שֶׁל כָּל הָעוֹלָם הַזֶּה כֻּלּוֹ, מֵהַ שְׁהִיָּה וּמֵהַ שְׁהִיָּה, הוּא כֻּלּוֹ אֵין וְאֶפֶס נֶגֶד יוֹם אֶחָד, וְאֶפֶס נֶגֶד רֶגַע אֶחָת שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, שֶׁהוּא יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ אָרָךְ. וְשֵׁם אֵין שׁוֹם זְמַן, כִּי הוּא בְּחִינַת לְמַעְלָה מִהַזְמַן, רַק סֵדֶר הַזְמַנִּים שֶׁיֵּשׁ שָׁם הֵם בְּחִינַת הַשְּׁגוֹת שֶׁל הַמְּקִיפִים. שֶׁיֵּשׁ מְקִיפִים שֶׁהֵם בְּחִינַת יָמִים, וְיֵשׁ מְקִיפִים שֶׁהֵם בְּחִינַת שָׁנִים, בְּחִינַת: תְּקוּפוֹת הַיָּמִים (שְׁמוּאֵל א א"ב). תְּקוּפוֹת הַשָּׁנִים (שְׁמוּאֵל ל"ב:ב) וְדַבְרֵי הַיָּמִים ב' כד'; וְאֵלּוּ הַמְּקִיפִים שֶׁיֵּשׁ שָׁם, הֵם בְּחִינַת סֵדֶר הַזְמַנִּים שָׁם. וְהַשְּׁגוֹת מְקִיפִים הֵלְלוּ זֶה עֶקֶר הַתְּעִנּוּג וְהַשְּׁעִשׁוּעַ שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, אֲשֶׁר מִי שְׁוָכָה לְהַשִּׁיגָם.

⁴ **ראה גם בספר אוצר תהלות** פירוש כנסת ישראל שם על פרק סט פסוק כח כתב לבאר עפ"י חובת הלבבות שלעתיד מראים לצדיק מצוות שלא עשה ולרשע עבירות שלא עשה וביאר כיון שהרשע מחרף לצדיק עובדות המצוות לצדיק והעבירות לרשע והוא שנקטו חז"ל ביומא כג. המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו מעבירין דייקא מלשון והעברתם את נחלתו לבתו והיינו כנ"ל.

לעונג. ואם כן האם נחשב לו כעושה מצווה או כלומד תורה? עפ"י המבואר בגמ' (סוטה כא.) שעבירה מכבה מצוה ולא מכבה תורה, ותורה כנגד כולם. ראה ש"ע י"ד רמז א' בהגה בשם הטור שנחשב שלו כלומד בעצמו. ועיין תורה רפ שאעפ"כ נחשב צאתך ביחס ליששכר.

ט. ומה הדין בשנים שזכו למקום אחד בג"ע האחד למדן וצדיק וחברו לא צדיק ולא למדן אבל זכה ע"י שקיים מצווה במסירות נפש, האם יזכו לאותם ש"י עולמות והתענוג מהם. מסבירא נראה שכל התגברות על היצר עושה כלי כל אחד לפי התכונות שלו (ראה כעין זה בקהלת יעקב¹) שאול באחת ועלתה לו דוד בשנים ולא עלתה לו (יומא כב:) גם ראה לק"ה העושה שליח לגבות חובו מבאר שכל הכוחות והתנאים לעבוד"ה שמקבל הן הלוואה וצריך להחזיר במעשים טובים וע"כ אפשר שאדם פשוט יוצא חובו יותר מבעל מעשים רבים כי ביחס למה שקיבל האיש השפוט פחות בעל חוב.

י. וצ"ע מי ששב מאהבה ונעשו זדונותיו לזכויות.

יא. וצ"ע מה דינו של בן דורדיא ששב ברגע אחד האם נחשב מיראה או מאהבה, והאם ע"י המצוות שעשה רבי יוחנן כה"ג שמונים שנה ועברו אליו² זכה גם לעונג, כיון שנעשו ע"י בחירה, והתגברות היצר, אלא שלא שלו. דהיינו האם עבודת ה' של אחד יכול להועיל לחברו מכח ערבות. כמו שמצינו בלק"ה שע"י ערבות יכול אחד ע"י אהבת ישראל לקיים מצוות שלא שייכות לו כגון ישראל מצוותיו של כהן, או של מחזיר גרושתו. וצ"ע אולי על כן אמר ר"ע שואהבת לרעך כמוך היא כלל גדול בתורה כי רק עי"ז כל ישראל יכולים שיחשב להם שייקמו את כל התורה. ראה לקמן מה שכתב החיד"א עפ"י הפסוק יבין רשע וילבש צדיק, שכן דורדיא זכה לכל מה שרבי יוחנן כה"ג היה אמור לזכות אם לא חטא. (ויש³) שלמדו משם לכל מי שקנה עולמו בשעה אחת) עוד ראה שיחות מוסר לר' חיים שמואלביץ (תשלא ד') שלכל אחד יש שעות כאלה אלא שרק אחד מאלף יודע לנצל אותן ולזכות לקנות את עולמו. וראה שפת אמת⁴ שכתב שממצות קידוש ה' במיתה לומדים שאפשר ברגע אחד של מסירות נפש זוכה לבא לשרש האחדות לתקן כל מה שנברא עבורו. עוד יש לומר עפ"י מה שראיתי (שוטנשטיין בשם שפתי חיים) שבמותו נקרא רבי כיון שלימד לדורות כח התשובה, אפילו בשעה אחת, נמצא זכות כל הלומדים ממנו תעמוד לו לדורות והרי הוא כחי בשני עולמים, שמוסיף ומקבל שכר. וכמובן כל זה צד אחד, אבל לעומת זה כנ"ל שאנ"ש למדו שזכה רק למקום ולא לעונג. כנראה כי נמצא לדבריהם אין מציאות כזו שזוכים רק למקום ולא לעונג.

¹ קהלת יעקב – ערך רב – רבבות אות ב' – ממה שכתבתי באות הקדום יתבאר לך שהאלפים הן בחינת גבורות ורבבות בחינת חסדים, ועיין בערך אלף באורך, וזה שאמר שאול (שמואל א' י"ח ח') ולי נתנו האלפים ולו הרבבות ועוד לו אך המלוכה, כי המלוכה עיקר התכונות על ידי החסד, כמו שאמר (ישעיה ט"ז ה') והוכן בחסד כסא, וזה שאמר כאשר נתנו לי האלפים שהן בחינת גבורה, ולו הרבבות בחינת חסד, ועוד לו אך המלוכה, כי המלוכה מבחינת חסד, ועל כן (יומא כ"ב ע"ב) שאול באחת ועלתה לו דוד בשנים ולא עלתה לו, כי שאול מבחינת אלפים גבורה, ודוד מבחינת רבבות חסד, ועל כן דקדק מידת הדין אחר שאול:

² כמבואר לקוטי תורה להאריז"ל – ספר תהלים (לב) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע: – איירי במי ששב בתשובה בשעת מיתה שאין לו זמן לקיים שום מצוה אלא בהרהור תשובתו הוא נשוי פשע לבד כענין ר"א בן דורדיא שמת מתשובה וכו' וקשה אחר שלא סיגל מעש"ט האין בא לעה"ב ומדיחין בא לו שם רבי וגם במה יתכסה שאין אדם יכל ליכנס שמה אם לא יהיה לו לבוש הנעשה ממע"ט כנזכר בזוהר אלא זהו גלגול יוחנן כה"ג ששימוש פ' שנה בכה"ג ולבסוף נעשה צדיק וכמו שבפעם הא' פגם לסוף ימיו כן תיקן בפ"ב שכל ימיו היה רשע ולבסוף שב בתשובה והנה הלבוש שעשה יוחנן כ"ג בכל המע"ט אשר סיגל בפ' שנים לקחו ר"א ושם רב היה ראוי אליו מפ"א וז"ש כסוי חטאה שלקח לו לבוש החוטא שהוא יוחנן כ"ג וגם הלבוש הרע שעשה ר"א נתנה ליוחנן כ"ג, גם אל זה כיון מ"ש כסוי חטאה כי כסוי שלו של העבירות לקחו החוטא הא' אבל יותר טוב שבפעם א' בגלגול א' היה טו בוז"ש אשרי אדם שזוה נק' אדם כמ"ש אדם אתם כי יש בישראל שהם כצאן שעליהם כתיב ואתנה צאני ויש חשובים יותר שנקראים אדם, והנה כשברא הקב"ה את אדם הראשון כל הנשמות שנכללו בו לא היו אלא נשמות ישראל ואם לא היה חוטא לא היו האומות יוצאין לעולם ואחר שחטא נתערבו בו ניצוצות אור"ה וזהו אדם אתם ישראל לבד היו כלולין נשמותיהם באדה"ר, וז"ש אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון אפילו בגלגול ראשון שמעולם לא חטא ומתכסה בלבוש המצות אשר עשה לעצמו וזהו ואין ברוחו רמיה כי הראשון יש ברוחו רמי בחליפין דהלבושים הנ"ל, אבל זה שעשה בעצמו הלבושים אין בו רמי כלל ועל החוטא בגלגול הא' והב' אמר כי לקחה מידת הדין כפלים בכל חטאתי שאין זה דרכו ית' כי לא כחטאינו עשה לנו כ"ש להפרע כפלים אלא פ' בערך הגוף שסובל חטאת גוף הא' ג"כ אבל בערך הנשמה אין כפלים רק בכל חטאתיה לבד שהב"פ הם שלו, ואפשר עוד לפרש אי מימרא דרשב"ל במס' יומא כי השב נעשו לו זדונות שגגות או זכויות כשהוא שב מאהבה או מיראה וז"ש אשרי נשוי פשע שהם זדונות ונעשו כסוי חטאה שגגות כששב מיראה עדיין יש עליו חשבון אבל השב מאהבה אין עליו חשבון שכבר נעשה זכויות, ואין ברוחו רמיה שהשב מיראה אין לך רמיה גדול מזה שאם לא מפני היראה לא שב נמצא שבערמה גדולה שב משא"כ מאהבה:

³ ראה לקמן לקוטי תורה והש"ס (לרבי יצחק אייזק אייכנשטיין מוידיתשוב) בהקדמה לספר דברים, שכתב – והנה הלבוש שעשה יוחנן כ"ג בכל המעש"ט אשר סיגל בפ' שנה לקחו ר' אלעזר עי"ש באורך כי כן הלבוש הרע שעשה ר"א נתנה ליוחנן כ"ג וכן צריך לומר בכל אלו שזכו בפעם אחד לעה"ב שלקחו לבוש מאדם א' שהרשיע ח"ו בסוף ימיו. אבל עי"ש שכתב בשם השפת אמת שלא לנצל זכה בהם כי בסוף יחזור המצוות לבעליהם הראשון.

⁴ שפת אמת על ויקרא פרשת אמור שנת (תרמ"ג) – במצות ונקדשתי בתוך בני" מסור עצמך וקדש שמי. ובכל מקום אמרין וחי בהם ולא שימות. משמע שבמצוה זו של מס"נ לקדש שמו ית' יכול אדם לתקן כל מה שנברא בעבורו. ועי"ז אמרו יש קונה עולמו בשעה אחת. ובאמת עי"ז מס"נ באין לשורש האחדות שנותן כל חייו. בעבור קדושת שמו ית'. ונקרא שעה אחת. כי שעה היא רצון. ועי"ז ביטול כל הרצונות בפועל ממש בא למקומו ושורשו. אכן הוא ענין חפזון ומהירות. אבל מה שאדם פועל ביטול הרצונות בימי חייו בשוב הדעת ובמתינות הוא נאה ביותר. ועי"ז אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעוה"ז מכל חיי עוה"ב. ופשיטא שחיי עוה"ב העיקר הביטול אליו ית' כי בעוה"ב בוודאי א"א להיות נמצא במציאות נפרד בלתי בהמשכות חיות מחי החיים. עי"ז רמזו שכשזוכין לרצון האמת ושעה אחת בעוה"ז ע"י תשובה ומעש"ט חשוב יותר:

יב. בתורה כה סוד ההרמה המבואר שם שכשאחד עולה מדרגה עולים כל אלה שמעליו, וצ"ע האם כיון שנעשה ע"י בחירה של אחד מועיל לכולם כמוהו או שרק זוכים למקום גבוה יותר אבל העונג הוא ע"י שבעצמם מקדשים את המקום ע"י עבודת ה'.

יג. והכי נמי בתורה רפ"ש ע"י לימוד זכות שמלמד על חברו הוא עולה מדרגה האם גם שכרו שיזכה בה יהיה גם עונג או רק מקום.

יד. ראה תורה כא אות ד' צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, הם כל השכלים שבחייהם היו מקיף עתה הם נכנסים בראשיהם ונעשים שכל פנימי. וצ"ע איזה עטרות יש למי שלא למד.

טו. יש כמה ספורים על צדיק שגילו לו משמים ששכנו בעוה"ב יהיה איש פשוט או אפילו עבריין, וצדיק נעצב, והלך לברר מה מעשיו של אותו שכן לעתיד. וצ"ע מדוע נעצב מה אכפת לו ששכנו לא צדיק הרי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם כל אחד עסוק בהשגותיו, ואדרבה נכוונה מחברו ואם שכנו איש פשוט לא יכוונה ממנו. וישראל מאיר תרץ, שצער של הצדיק היה שמא א"כ רק נדמה לי שאני צדיק ובאמת אני רק במדרגת אותו איש פשוט.

טז. בשיחות הר"ן צו ש"י עולמות שיש לצדיק הוא בונה אותם ממחלוקת. צ"ע האם רק הצדיק? ועוד הרי עושה המון מצוות במסירות נפש וא"כ הש"י עולמות שלו רובן לא ממחלוקת. עיין לק"ה מזוזה ד'.

ש"י עולמות שהן השגות אלוקות בגן עדן כיצד זוכים בהם, וכיצד יתכן להמצא בגן עדן אצל מי שזכה בהם ואעפ"כ להיות חסר אותם לגמרי.

עיין שיחות הר"ן אות צו שש"י עולמות הצדיק בונה ממחלוקת/א. ועיין לק"ה מזוזה ד' ביאור העניין, כיצד כל אדם זוכה לזה ע"י שבירת היצה"ר.

ע"ש/י² שמבאר שכל העולמות גם הרוחניים ביותר הם אור וכלים, והאדם הוא נשמה וגוף, כפי התגברותו על היצה"ר להאיר אור הנשמה בגוף בזה זוכה לכלים להשגות אלוקות. ונשמה וגוף הן תרתי דסתרי מאד, והמחלוקת ביניהם היא עצומה, ומי שמתגבר לעשות שלום ביניהם זוכה לעשות ש"י עולמות.

בחי"מ אות מג/י³ מדייק לשון עולמות ומבאר משל לעולם שלנו שסובבים אותו גלגלים וככבים לרוב ויש בו המוני מדינות ובכל מדינה ערים ומבואות ובתים וכל זה בעולם אחד מהשלש מאות עולמות. ומבאר שם כיצד

א" שיחות הר"ן אות צו - ...ותחכמינו ז"ל, אמרו: 'שעתיד הקדוש-ברוך-הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות' וכו'. וישער בדעתו גדלת עולם אחד, וכמה וכמה בתים יש בו, וכמה וכמה חצירות ומבואות, וכמה וכמה עירות ומדינות וגדל שטח של כל עולם, וכמה וכמה בוכבים ומזלות עד אין מספר וגלגלים נפלאים ונוראים שיש בכל עולם ועולם. כי כל אלו יש בעולם אחד מהעולמות. ומעתה ש"י עולמות שיש לכל צדיק, מה יקרה גדלותו ושעשועיו ותענוגיו עד אין להעריף ולשער. והנה הש"י עולמות שיש להצדיק, הוא בונה אותם ממחלוקת. כי כל דבר המחלוקת שכל אחד מדבר הם בחינת אבנים. כי האותיות נקראים אבנים כמובא בספר יצירה (רי"ב) 'שתי אבנים בונות' וכו', והם בחינת 'חלוקי אבנים', כי האבנים הבאים על-ידי דבריהם של המחלוקת, הם מחלקים ואין להם חבור. והצדיק נוטל אלו האבנים ומחבר אותם ובונה מהם בתים, כי הוא עושה שלום ביניהם ומחברם ומסדרם יחד זה על זה עד שבונה מהם בית. וזה בחינת שלום בית, שעושה מחלוקי האבנים הנ"ל בחינת שלום בית ומהבתים נעשה עיר, עד שנעשה מהם עולם מלא, וכן ש"י עולמות. וזה בחינת 'להנחיל אוהבי יש' (משלי ח) (אוהבי דיקא בחינת אהבה ושלום, כי על-ידי השלום ואהבה שעושה בין החלוקי אבנים נעשו הש"י עולמות כנ"ל). וזה מה שאמרה אביגיל לדוד, בעת שחלק עליו נבל ודבר עליו סרה כנאמר שם אמרה לו. (שמואל"ב ז): 'ועתה ידעתי כי בית יעשה לך ה', הינו על-ידי זה המחלוקת 'יעשה לך ה' בית מהאבנים הנ"ל כנ"ל. כי הצדיק משה כלפי חסד, ודן את כל החולקים עליו לכף זכות שפונתם לשם שמים, כי לא היה העולם יכול לסבל אור של הצדיק שאורו גדול מאד להעולם לסבלו. וגם מחמת שיש כמה דינים וקטרוגים גדולים על הצדיק הגדול האמת. על-כן הם חולקים עליו, ובהם הם משתיקים הדינים והקטרוגים. כמו שאנו רואים בשיש דין קשה על אדם אחד, ואחד לובש קנאה ואומר: 'אני אלף ואנכם ממנו ואעשה בו דין', על ידי זה הוא משתיק ממנו שאר הבעלי דין שמקטרוגים שלא היה אפשר לו לסבל דיניהם. נמצא שזה שהולך לנקם ממנו עושה לו טובה גדולה מאד כי בודאי טוב ונוח לו לסבל דינו של זה האחד שזה אפשר לו לסבל מלסבל דיניהם ח"ו, שלא היה אפשר לסבלו. וכמו שמצינו אצל פינחס במעשה זמרי. כי לולא פינחס היו ישראל ח"ו, חזיבין בליה ח"ו. אף מחמת שיצא פינחס וקנא קנאת ה', על-ידי זה נשתק הדין מעל ישראל כמו שכתוב: 'בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי וכו'', כן זה שחולק על הצדיק ואומר 'אני אעשה לו ואראה לו גבורתי ונקמתי ממנו', על-ידי זה הוא משתיק ממנו שאר הדינים כנ"ל. וגם עושה לו טובה, כי כשהצדיק צריך לילך מדרגה לדרגה אזי מנסים אותו, אם יש לו כח לעמוד בהיכל המלך (דניאל א'ד). והיכל המלך הוא בחינת פה של הצדיק שנקרא היכל שהוא בגימטריא אדני, שהוא בחינת פה, כמו שכתוב מלכות פה. וזה שהצדיק חולק עליו הוא נסיון לזה הצדיק שעליו המחלוקת, אם יש לו כח לעמוד בהיכל המלך בפה של הצדיק החולק עליו ועל-ידי זה מעלין אותו מדרגה לדרגה יותר עליונה. נמצא שעושה לו טובה.

י" לק"ה מזוזה ד' ז' - כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה יקרא אל השמים מעל, זה הנשמה ואל הארץ וכו' זה הגוף והנשמה הוא השכל, כמו שכתוב, 'ונשמת שדי תבינס', כמו שכתב אדוננו מורנו ורבונו זכרונם לברכה, והגוף הוא בחינת הצמצום שמשם נמשכין כל הגשמיות עד שנעשו גופים גשמיים ואפלו כל העולמות העליונים והגבוהים ורוחניים מאד כלם כלולים מאורות וכלים שהם בחינת נשמה וגוף שנמשכין מבחינת אור השכל וצמצומים העליונים שנמשכין מתחת הצמצום של בחינת החלל הפנימי כמובן כל זה בכתבי האר"י ז"ל. נמצא, ששמים וארץ הם בחינת נשמה וגוף אורות וכלים שנמשכין מבחינת בראשית ראש בית, שכל וצמצום שמהם נבנין כל העולמות ברוחניות וגשמיות.

י" חיי מוהר"ן אות מג - ...ובזה תוכל להבין מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במשנה (עקצין פרק ג) 'עתיד הקדוש-ברוך-הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י' ושלש מאות ועשרה עולמות' והדבר נפלא ונשגב מדעת האדם איך יתרו אלפי אלפים ורבי רבבות עולמות

יתכן שיהיו כל כך רבוי בתים רוחניים כמו שיש בש"י עולמות גשמיים כנ"ל ומבאר עפ"י רבוי הבתים שנעשים ע"י הערבות שיש בין כל ישראל, ובפרט כשמתפללים ביחד בקבוץ של ר"ה. ונראה לבאר עפ"י שכך גם כל התגברות על היצה"ר/ר"י, ע"י משבר את עזות הגוף ומאיר אור נשמה בגוף/י"י שמחבר אור לכלי ובונה בית רוחני, וכך בכל שבירת יצר, בונה עוד בית ורחוב שלם ועיר ומדינה ובמשך חייו עולם שלם ומי שיש עליו עוד מחלוקות לבד מהגוף כגון אשתו ובניו ושכן ושונאים וכו' ומצליח להעביר על מדותיו, ודונם לזכות, ולעשות שלום אפשר שיזכה אפילו לכמה עולמות עד שלש מאות ועשר/י"י, שהוא ריבוי עצום.

נמצא שמי שקונה עולמו בשעה אחת, כיון לא הספיק להתגבר כלל על היצה"ר עדין לא בנה שום בית, כי כל חייו הלך רק אחר יצרו הרע. אעפ"כ כיון שזכה להארת אמת עצומה עד שמסר נפשו למות, או שמת ברוב חרטה על מעשיו, הרי זכה למקף עצום נפלא ונורא, שהלבין את כל חטאיו, והפשיט ממנו כל הבגדים הצואים, עד שהורשה להיכנס לג"ע, והמקיף הנפלא שזכה בו זיכה אותו למקום נפלא בג"ע, אבל ש"י עולמות לא זכה לבנות כלל, כי מעולם לא התגבר על יצרו אלא פעם אחת.

ועיין תורה מט שעיקר יצר טוב ויצר רע הם בלב מחשבות טובות ומחשבות רעות, הן השרש לדבור טוב או רע ולמעשים טובים או רעים, נמצא שכל העולמות שאדם בונה ע"י התגברות על היצר הרע הן בלב.

ומבואר שם שהאלוקות היא בלב, בחי' מקיף נפלא, אבל האדם ע"י מחשבות רעות מקלקל אותו, נמצא כיון שאור להביות הלב של איש ישראלי הוא עד א"ס, ע"כ כדי לזכות במקיף צריך רק לא לקלקל, אבל כדי לזכות לפנימי צריך להתגבר ולחשוב ולדבר ולעשות טוב כדי להכין כלים לעונג.

כי המקיף עושה מקום בלב ובגן עדן/י"י, והפנימי בונה עולמות. כי המקיף הוא אור גדול שא"א שיכנס למח ורק מקיף אותו ונתפס רק בהרגשת הלב ומרחיב את לבו/י"י, אבל הפנימי שנעשה ע"י הכנעת היצה"ר ונעשה מחשבות טובות בלב בונה עולמות.

ועיין כל זה נפלא בלק"ה מזוה"ד ד' ד' י"י כיצד כל המחלוקות הן מהחלל הפנוי וע"י שלום בונה עולמות והשלום הוא ע"י התגברות על היצה"ר ששרשו בחלל הפנוי.

כל-כך עד שיגיע לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות. כי מימות עולם עד הסוף בודאי נמצאים צדיקים רבים מאוד וכמו שכתוב (תהלים קל"ט): "אֶסְפָּרם מִחוּל יִרְבּוֹן" וגם כתיב (ישעיה ס): "וְעַמְּךָ כָּלם צְדִיקִים" כי בודאי כל ישראל יודעו ויהיו בכלל צדיקים, אף על-פי חשבונו הנ"ל של עצם מספר הבתים שנעשים על-ידי הקבוץ של ישראל בכל פעם שנתוסף עליהם שכן אחד, על-ידי זה יעלו לעולמות רבים עד אין מספר. אף על-פי שבודאי בכל עולם ועולם בודאי יש בו אלפי אלפים ורבי רבבות בתים, אף על-פי-כן עצם מספר הבתים הנ"ל על ידי הצירוף הנ"ל ממאה נפשות ומאסף ומיותר וכו' עולה עד אין חקר ואין מספר מה שאין הפה יכול לדבר והלב לחשוב, עד שהיה נעשה מהם ש"י עולמות לכל אחד ואחד, ובכל עולם ועולם יהיו אלפי אלפים ורבי רבי רבבות בתים. שים לבך היטב לכל זה והבן היטב כי דעת לנבון נקל, והעקר שתהיה באמת ובתמימות.

י' לק"ה מזוה"ד' אות א' עיין שיחות הר"ן אות צו – עין שם מענין הש"י עולמות שהם שעשוע עולם הבא שהאדם צריך להזכיר את עצמו בהם כדי להמשיך ולהשמיט את עצמו מתאות עולם הזה והכליו ואלו הש"י עולמות נבנין ממחלקת, דהיינו על ידי שהצדיק דן את הכל לכף זכות אפילו החולקים עליו ועושה שלום בין המחלקת שהוא בחינת חלקי אבנים וכו'. ובונה מהם בתים בבחינת שלום בית. ומהבתים נעשין עולם עד שנעשין ש"י עולמות בחינת להנחיל אהבה י"ש, עין שם כל זה היטב:

י"ו ובפרט ע"י לימוד תורה שעליה אמרו בראתי יצה"ר בראתי לו תבלין, וכתוב כל נתיבותיה שלום, (נתיב דייקא שהוא שביל נעלם כי בנגלה נראה שהיא עושה גבול ודרך, ובאמת הגבול עושה נתיב שלום בין גוף ונשמה) ועיין תורה א' כיצד תורה בכח מכניע את היצה"ר, נמצא שעל ידה בונה בתים ערים ומדינות ועולמות, וכן איתא בהקדמת הזוהר (דף ה.) מה אני בורא שמים ארץ בדיבור אף אתם (הובא בתורה מזו). ועיין תורה סד אות ד' – כי כל הדברים שכל אחד מהם מדבר, הכל הם רק בשביל בריאת העולם שנעשה על ידם בתוך החלל הפנוי שביניהם. שביניהם. כי התלמידי חכמים בוראים את הכל על ידי דבריהם. כמו שכתוב (ישעיה נ"א): "וְאָמַר לְצִיּוֹן עֲמִי אֲתָה" אל תקרי עמי אלא עמי, מה אגא עבדי שמיא וארעא במלולי אף אתם פן' (כמו שכתוב בזהר בהקדמה דף ה.):

י"ז לק"ה מזוה"ד' ד' – כי בחינת חלל הפנוי אי אפשר להשיג כמו שמבאר שם, עין שם. אבל כשמשתלשל מזה המחלקת למטה נופל לפעמים ונעשה מחלקת גמור חס ושלום, והצדיק שמשטה כלפי חסד ודן את הכל לכף זכות ועושה שלום בין המחלקת ובונה מהם ש"י עולמות כנ"ל, זה הצדיק מעלה כל המחלקת שבעולם לשרשו לבחינת המחלקת של החלל הפנוי שהוא באמת בלוי אחד כנ"ל. וזה שמבאר שם שהוא דן אותם לכף זכות שפונתם לשם שמים, כי לא היה העולם יכול לסבל אור של הצדיק שאורו גדול מאוד להעולם לסבלו, הינו כנ"ל שבהכרח שיהיה קצת מחלקת וחלוקי דעות בין החכמים כי אם לאו לא היו יכולים לקבל אור הצדיק שגדול מאוד ואי אפשר להעולם לסבלו והיה בבחינת אין סוף, אבל על ידי המחלקת נמשך האור לצדדין ואז יש מקום לבריאה וכו' כנ"ל. ועל ידי זה שהצדיק דן את הכל לכף זכות ומעלה כל המחלקת לשרשו לבחינת המחלקת של חלל הפנוי ויודע ומאמין שבאמת זה המחלקת בלוי אחד כנ"ל. ועל ידי זה עושה שלום בין כל המחלקת על ידי זה הוא בונה הש"י עולמות שהם שעשוע עולם הבא:

י"ח עיין גם תורה כא אות ד' – בברכות י' צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, בראשיהם, ולא על ראשיהם; הינו המקיפים יכנסו בתוך המוחין לפנים, ואז יכנסו כל השכליות שלא היה יכול להבין אותם יכנסו לפנים בתוך המוחין, וידע וישיג אותם. ונראה שהעונג הוא הכנסת המקיף לפנים, ואולי הלשון יושבים ועטרותיהם בראשיהם רומז שהעטרות הם בחי' המקום ישיבה שלהם, והעונג הוא הכנסתם לפנים.

י"ח וזה בחי' מקומו של עולם ואין העולם מקומו, שנאמר על הקב"ה ועיין תורה א' תנינא אות יד שצדיק שיש לו בלב מקום לכל אחד מישראל גם השונה ממנו הרבה, לבו בחי' מקומו של עולם, כי האלוקות בלב וצריך לעשות חלל שיהיה בו מקום לכל העולמות דהיינו חלל לא רק מאלוהות אלא בעיקר מישות, כי לפעמים מרוב אלוהות שבלב אין לו מקום לשום אדם, וכל אחד הוא עולם קטן ומי שיש לו מקום בלב לכל ישראל יש לו מקום בלב לש"י עולמות.

י"ט לק"ה מזוה"ד' ד' – וכל ההשגות אי אפשר להשיג כי אם על ידי הצמצום של חלל הפנוי כי אם לא היה הצמצום היה הכל אין סוף ולא היה מקום לבריאה ולא היה שוף קבול שכן ולא היה שום השגה וידיעה להצדיקים ממנו יתברך, כי שם בבחינת הצמצום הנ"ל, שם עקר שרש הבחירה, כי עקר יניקת הדינים שמהם יניקת כל היצר הרע הוא משם כידוע. ומי שזוכה לשבר את היצר הרע וממתיק את

וזה בחי' חלוקי אבנים^כ, כי כל אחד מישראל הוא בחי' אבן וכשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם (ירושלמי פ"ט סוף הלכה א) וע"י שלום נעשה רבוי בתים, ומי שעושה שלום בונה רבוי בתים חצרות ומבואות וערים ומדינות ועולמות^{כא}.

ולפ"ז קצת יותר מובן המשל שמביא רבנו ממלך גוי המושל על מדינה גדולה שכל הנצרך לה לאנשיה, נמצא בלבו, ועליו אמר שלמה המלך "לב מלכים אין חקר", ללב המרגיש השגות אלוקות, כי גם השגת אלוקות של ג"ע משלו חז"ל לש"י עולמות.

הקונה עולמו בשעה אחת, ומזומן לחיי עוה"ב

רבי לוי יצחק זצ"ל סיפר שאנ"ש למדו כוונת רבינו על אותם שנאמר עליהם בגמרא יש קונה עולמו בשעה אחת, וקבלנו שרוב דבריו היו קבלה מאנ"ש באומן. ואע"פ שלא מוכרח אבל יש להניח שכך קבלו איש מאיש ממזהרנ"ת שזו כוונת רבנו שהרי את הליקוטי מוהר"ן למדו תמיד ושאלה ראשונה המתבקשת כאן היא כיצד יתכן לחלק בין מקום להשגה בג"ע שהוא למעלה מהמקום. עיין תורה רפו שהגן והעדן הם חכמה תתאה וחכמה עילאה. ומסתמא קבלו כנ"ל שהקונה עולמו בשעה אחת, זוכה רק למקום ולא לעונג מהש"י עולמות.

עיין ע"ז י:כ"ב מעשה בבר קטיעה בר שלום, ובדף יז.כ"ג מעשה ברבי אליעזר בר דורדיא, ובדף יח.כ"ד מעשה מהממונה הרומאי שמהיר פטירת רבי חנינא בן תרדיון, שיצאה בת קול שהם מזומנים לחיי עוה"ב ורבי בכה יש קונה עולמו בשעה אחת. ובכתובות דף קג:כ"ה מעשה בכובס שקפץ מהגג כששמע שרבי נפטר.

שר' הדינים וזכה להפך הצמצום לחסד נפלא שזוכה על ידי הצמצום הזה דיקא להשיג כל ההשגות שאי אפשר להשיגם כי אם על ידי שיש צמצומים פידוע. ואז בונה על ידי זה דיקא כל ההיכלות והבתים אשר עליהם נאמר, אשרי תבחר ותקרב ישפן חצריך נשבעה בטוב ביתך וכו', בחינת אחת שאלתי וכו' שבתתי בבית ה' וכו', לחזות בנעם ה' וכו', בחינת מה ירידות משפנותיך ה' צבאות וכו', והוא מרבה לבנות בתים והיכלות וחצרות ופלטין קדושים ונוראים כאלו עד שבונה הש"י עולמות כנ"ל: ועתה מובן היטב מה שמבאר שם שהש"י עולמות נבנין ממחלקת, כי דיקא על-ידי שיש מחלקת שזה נמשך בשרשו מחלל הפני והוא מעלה כל המחלקת לשם וכולל הכל בתכלית האחריות והשלום על-ידי שהוא דן את הכל לכף זכות. על-ידי-זה הוא בונה בודאי ש"י עולמות שהם קבול השכר של עולם הבא שהם ההיכלות והבתים של השגות אלקיות יתברך כנ"ל, כי עקר בנינם על-ידי הצמצום הנ"ל דיקא שהוא שרש המחלקת שזכה להמתיק ולהעלות הכל לשרשו וכו"ל. וכן מבאר שם בהתורה בא אל פריעה, שהשגת בחינת הצמצום של חלל הפני והו בעצמו קבול השכר של הצדיקים לעתיד לבא, כמו שמבאר שם, עין שם, הינו כנ"ל. כי הצדיקים יזכו לעתיד להשיג סוד הצמצום הזה. ואז יהיה נעשה להם מהצמצום הזה כל ההיכלות והבתים שלהם בחינת ש"י עולמות שהוא קבול השכר שלהם לעתיד, אשרי להם. עכ"ל.

והביאור נ"ל כי סוד הצמצום הוא הסתירה בין העולמות שבחלל שמעלימים אותו, ובין היותו ית' ללא שינוי דהיינו א"ס אחרי הצמצום כמו לפני הצמצום. ונמצא דיקא העולמות הגשמיים שלנו שמעלימים אותו כשהם יתבטלו אזי נשיג כיצד הוא נמצא בחלל הפני. וזה יהיה בבחי' ש"י עולמות דיקא דהיינו העלמה, כי זה בעצמו יהיה גם בבחי' העלמה של מציאותו האין סופית באמת, שהיא אור א"ס שאין בו תפיסה כלל. דהיינו שהצדיקים יזכו שמעולם הגשמי שלנו יהיה נעשה ש"י עולמות, שהן השכר והעונג של ההשתדלות שלהם לגלות אותו ית' בתוקף העלמה. מזה יהיה נעשה לכל אחד כלים שהם גם בחי' העלמה כדי לקבל את האור לפי כוחו.

^כ חלוקי אבנים נקרא אבנים עגולות ששחקו המים והן חלוקי נחל. ויש אבנים חצובות שהם אבנים מרובעות. ונ"ל כי עיגול רומז לאדם המכונס בתוך עצמו, אבל רבוע יש בו פינות שבהן הוא פונה לזולתו. על כן עם אבנים מרובעות אפשר לבנות בית, שהוא רבוי אבנים ורבוי בתים, כמבואר בתורה ח' תנינא. אבל עם חלוקי נחל א"א לבנות בית, כי כשארם לא מעורב עם הבריות ולא מרגיש ערב לחברו אזי לא נעשה בתים, וזה לשון חלוקי אבנים בחי' מחלוקת.

^{כא} לק"ה מוזהר ד' א' – דהיינו על ידי שהצדיק דן את הכל לכף זכות אפלו החולקים עליו ועושה שלום בין המחלקת שהוא בחינת חלקי אבנים וכו'. ובונה מהם בתים בבחינת שלום בית. ומתבטלים נעשין עולם עד שנעשין ש"י עולמות בבחינת להחיל אותה בי"ש

^{כב} עבודה זרה דף י: קטיעה בר שלום מאי (הוי) (היא) דההוא קיסרא דהוה סני ליהודאי אמר להו לחשיבי דמלכותא מי שעלה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער אמרו לו יקטענה ויחיה אמר להו קטיעה בר שלום חדא דלא יכלת להו לכולהו דכתיב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם. כשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל ועוד קרו לך מלכותא קטיעה אמר ליה מימר שפיר קאמרת מיהו כל דוכי (מלכא) ולמלכא שדו ליה לקמוניא חלילא כד הוה נקטין ליה ואולין אמרה ליה ההיא מטרוניתא ווי ליה לאילפא דאזלא בלא מכסא נפל על רישא דעורלתיא קטעה אמר יהיבית מכסי חלפית ועברית כי קא שדו ליה אמר כל נכסאי לרבי עקיבא וחבריו יצא רבי עקיבא ודרש והיה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו יצתה בת קול ואמרה קטיעה בר שלום מזומן לחיי העוה"ב בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים.

^{כג} עבודה זרה דף יז. והתניא אמרו עליו על ר"א בן דורדיא שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות בשעת הרגל דבר הפיחה אמרה כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה הלך וישב בין שני הרים וגבעות אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו. אמר אין הדבר תלוי אלא בי הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו יצתה בת קול ואמרה ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא (והא הכא בעבירה הוה ומית) התם נמי כיון דאביק בה טובא כמניות דמיא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי.

^{כד} עבודה זרה דף יח. אמר לו קלצטונירי רבי אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך אתה מביאני לחיי העולם הבא אמר לו הן השבע לי נשבע לו מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו יצאה נשמתו במהרה אף הוא קפץ ונפל לתוך האור יצאה בת קול ואמרה רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנים הן לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים.

וצ"ע לשון מזומן לחיי עוה"ב מה הכוונה? ועיין תוספות בכתובת קג: – תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ופירש הרב ר' מאיר כל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא הינו בלא דין ובלא יסורין:

ועיין מהרש"א ע"ז י:כ"ו שיש קונה עולמו בשעה הכוונה שקנה לפי מדרגתו וע"כ בכה רבי שלא זכה לחיות ולקנות יותר. וכן כתב רבי יהונתן איבשיץ (יערות דבש א' א') שהטעם שמת מיד היה לטובתו שמא יחטא ויחזור לסורו, ורבי בכה כי ראה שלא יכול לבטוח בעצמו שאם יעשה תשובה לא יחזור לסורו.

אבל הרחיד"א בספרו פתח עינים^{כ"ו} ומראית עין, כתב שרבי בכה על זה שצריך כמה שנים למה שזה זכה בשעה, וכמ"ש האלשיך (פ' פנחס) על הנהרג על קדוש ה' שתיקן ברגע אחד כל אבריו. וכן מיומא פו: אמרו בתשובה מאהבה שנעשים הזדונות לזכויות. וכן מהמבואר בכהאריז"ל שלשון מזומן לחיי עוה"ב הוא מדרגה גבוהה. ועוד מבואר שם שר"א בן דורדיא קיבל את המצוות שהפסיד רבי יוחנן כה"ג כשהחמיץ, ומפירוש האלשיך פרשת פנחס שהנהרג על קדוש ה' זוכה לתיקון כל גופו. ואילו רבנו מבאר שאפילו ש"י עולמות אין לו, ולא רק התענוג מהם.

גם המגיד ממעזריטש^{כ"ז} הסתפק בזה, שבתחילה כתב לגרעותא, וחזר בו ופירש לטיבותא. ונראה כי באמת קשה להכריע, ורבנו מבאר בדרך אמצעית. נמצא נפלא שדייקא בסוגיא זו שמבאר מי זוכה לש"י עולמות

^{כ"ה} **כתובות דף קג:** ההוא יומא דאשכבתיה דרבי נפקא בת קלא ואמרה כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן הוא לחיי העוה"ב. ההוא כובס כל יומא הוה אתי קמיה, ההוא יומא לא אתא, כיון דשמע הכי סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית, יצתה בת קול ואמרה אף ההוא כובס מזומן הוא לחיי העולם הבא:

^{כ"ו} **מהרש"א על עבודה זרה דף י:** קונה עולמו וכו'. יראה בזה שדקדק לומר בכ"א עולמו שקונה עולמו לפי מדרגתו כדאמרין שיש לכל צדיק מחיצה בפני עצמו, אבל בכה רבי אההוא דלא קנה עולמו רק בשעה א' שנהרג ויצא מן העולם ולא זכה למדרגה היותר גדולה לקנות עולמו בכמה שנים וק"ל:

^{כ"ז} **ע"ש לשונו – פתח עינים** לחיד"א על ע"ז דף יז. – **יצאת ב"ק** ואמרה ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העוה"ב וכו' כתב מהר"ח ז"ל כי המגולגל המשלים נוטל חלקו וחלק חבירו בסוד יבין רשע וצדיק ילבש כי אותו לבוש שעשה רשע זה על ידי קצת צדקותיו ומעשיו הטובים ולא זכה ללבשו עתה אותו המגולגל המשלים לובש אותו וזהו צדיק ילבש. והנה יוחנן כ"ג שמשם פ' שנה בכהונה גדולה ובדאי כי ע"י עבודתו כמה וכמה לבושי דיקר שעשה לו, רק שאח"ך נעשה צדיק ואיבד כל החלקים הטובים ההם. והנה, דוגמת יוחנן זה שבימי הראשונים היה צדיק ולבסוף חטא, ומה שפגם היה בימיו האחרונים, לכן בא ר"א בן דורדיא שהיה פגום כל ימיו הראשונים ובסוף ימיו עשה תשובה, ונמצא כי יש כאן ימים שלמים מתוקנים וימים שלימים מקולקלים והנה צד הרע שבימים האלו נטל יוחנן וצד הטוב שבימים האלו נטל ר"א בן דורדיא וכמ"ש בע"ח בפסוק יגמור נא רע רשעים וכו' ובפסוק אם רעב שנאך עכ"ל מהר"ח ז"ל. ובוה מבואר דקרו ליה רבי אלעזר כי כיון שזכה בתורה ומצות של יוחנן כ"ג ולבש חלוקא דרבנן שפיר נאה לקרותו רבי. **יש קונה עולמו** בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה – אחת פשטן של דברים שקונה עולמו פי' עה"ב דאמרו ז"ל כי לכל אדם יש לו חלק בג"ע וחלק בגהנם וזה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגהנם. וחלק בג"ע צריך לטרוח בתורה ומצות לקנותו וז"ש קונה עולמו וכו' א"נ אפשר דידוע דהאדם הוא עולם קטן, ויש קונה עולמו ר"ל קונה את עצמו שהוא עולם קטן, וזהו עולמו. ויען שצריך לתקן כל אבריו ע"י רמ"ח מצות ויש כמה מצות שצריכין זמן ומקרה לעשותן ויש מצות דלא אפשר לעשותן וצריך לעסוק בתורה כדיני המצות ההם ובסודן ולכוין שיחשב לו כאלו קיימן גם צריך להשלים חלקי תורתו בפרד"ס וגם לתקן נר"ן שלו, ואולי גם אחרים שהם משרשו. וכל זה צריך זמן רב וכולי האי ואולי. אך מי שזכה למסור נפשו על קדוש ה' בשעה אחת הוא מתקן כל אבריו כלם כמ"ש הרב מהר"ם אלשיך בפנחס שתקן כל אבריו כלם במה שמסר עצמו על ק"ה לענין זמרי וז"ש יש קונה עולמו בשעה אחת. **אמר רבי לא דיין** לבעלי תשובה שמקבלין אותם כי ע"י העבירות כמה פגם מגיע ונשחתו כל מדרגות כל דרכי מקומות למעלה אשר בהם אחיות שרשי נשמתו כמ"ש הרב החסיד מהר"א גאלנטי ע"פ נחפשה דרכינו. וה' ברוב רחמי רוחץ כביכול אותם המקומות כמ"ש אם רחץ ה' דמי בנות ציון וכמו שכתב הרב הקדוש הרמ"ק בספר תומר דבורה. וזהו דבר גדול וז"ש **לא דיין לבעלי תשובה שמקבלים אותם ורוחצים טנופם ומוזהמתם, אלא שקורין אותן רבי, דלזה צריך טורח גדול בתורה לקנות חלוקא דרבנן מהתורה בכמה שנים, והם זוכים לזה באותה שעה.**

^{כ"ח} **ראה לקוטי תורה והש"ס** (לרבי יצחק אייזק אייכנשטיין מזידיטשוב) בהקדמה לספר דברים – ...ובתוך הדברים סיפר מאביו הקדוש ר' בעריש וצללה"ה איך שמע מפי קדשו של הרה"ק רשכבה"ג מו"ה יעקב ויצחק מלובלין זצוק"ל אשר בעת היותו אצל המגיד הקדוש האלהי **רבי ר' בער ממעזריטש** זללה"ה שפירש דברי הגמרא (ע"ז י' ע"ב י"ז א' י"ח א') בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים ודקדק הלא אדרבא היה לו לשמוח שיכולין לקנות העוה"ב בשעה אחת ותי' **שהבכיה היתה כי מה נחשב זה העוה"ב שקונים אותו בשעה מועטת בלתי הסגלת מצות ומע"ט כל ימיו**. ואמר לו תלמידו הקדוש מלובלין אם יתן לי אדמו"ר רשות אענה גם אני חלקי, ונתן לו רשות, ואמר כי באמת שמח רבי, רק דידוע מגמרא נדרים (נ' ע"ב) יומא דמחייך ביה רבי וכו' ע"כ כשבא לו איזה שמחה בלבו בכה, ובאמת היה לו שמחה לרבינו הקדוש על שיש מי שקונה עולמו בשעה אחת. ונענה רבו המגיד הקדוש אשר פי' תלמידו הנ"ל טוב מאוד וכמעט יותר מפירושי וכמה מהמוסר בזה אשר המגיד הקדוש שהיה רשכבה"ג ובפרט שהיה לעת זקנותו. ורבה"ק מלובלין היה אז צעיר לימים וקבל דבריו עד שקלטו בפניו ולי **השפל** נראה לפרש עפ"י מ"ש האריז"ל בלקוטי תהלים מזמור ל"ב וז"ל וקשה אחר שלא סיגל מעש"ט האריך בא לעוה"ב שאין אדם יכול לכנוס אם לא יהיה לו לבוש הנעשה ממע"ט. אלא זהו לגלגל יוחנן כ"ג ששימש פ' שנה ולבסוף וכו' ובפעם א' פגם בסוף ימיו בן תיקן פ"ב שלבסוף עשה תשובה. והנה הלבוש לעוה"ב יוחנן כ"ג בכל המעש"ט אשר סיגל בפ' שנה לקחו ר' אלעזר עי"ש באורך כי בן הלבוש הרע שעשה ר"א נתנה ליוחנן כ"ג וכן צריך לומר בכל אלו שוכו בפעם אחד לעוה"ב שלקחו מבוש מאדם א' שהרשיע ח"ו בסוף ימיו. ועיין בס' ישמח משה פרש' כי תבא שכ' שפר שפת אמת דמי שאינו מסגל בעצמו תורה ומעש"ט רק יירש של אחרים אינו לנצח כי סופו לחזור לבעליו. ובוה פי' מאמר רז"ל על מי שטרח בע"ש יאכל בשבת דביום שכולו שבת שהוא אחר התחיה לא יאכל רק מי שטרח עיין שם ודפח"ת. ובוה מובן מה שבכה רבי על מי שבגלגול הראשון פגם סוף ימיו ח"ו וגם זה שקנאו בשעה אחת אינו נצחיות אצלו כי סופו לחזור לבעליו. ועל שניהם בכה רבי. ומובינים דברי הקדוש מו"ה דוב

הנבראים ע"י מחלוקת והשלום, בזה דייקא נחלקו המפרשים מקצה לקצה ואעפ"כ צריך להאמין שאלו ואלו דברי אלקים חיים, ועי'ז בונים עולמות בחלל, כמבואר בלק"ה/כט.

וצ"ע האם החיד"א התכווין שאין חילוק בין צדיק שחי במסירות נפש למי שקנה עולמו ברגע של מסירות נפש. שהרי הביא ראייה לדבריו גם מתוס' בכתובות שאומרים שמוזמן לחיי עוה"ב הכוונה בלא דין ובלא יסורין, ולכאורה לשון זה אדרבה מלמד רק שזוכה למקום בג"ע, ולא לכל העונג שם. כי בוודאי להיכנס לג"ע צריך זכות עצומה, וכל עבירה היא בגדים צואים שא"א לבוא בהם לפני המלך הסובב ומשתעשע עם הצדיקים בג"ע. ואפילו עובדי ה' גדולים צריכים טבילה בנהר דינור/ל לפני הכניסה לג"ע. כ"ש מי שצריך גם קצת גהנם לשרוף הבגדים הצואים הדבוקים בו מאד, ומי שזוכה לזה בעוה"ז היא זכות גדולה להסיר הבגדים הצואים ע"י יסורין.

צ"ע עיין שבת קנג./לאי מבואר שם שכולם גם הרשעים יכנסו למקום הצדיקים אלא שהצדיקים יאכלו והרשעים ירעבו. ולפי הנ"ל צריך זכות גדולה כדי להכנס לג"ע. אבל עי"ש שפת אמת שאין הכוונה לעוה"ב אלא אחר ההסתלקות.

נמצא שאפילו על ר"א בן דורדיא זה חידוש עצום לומר שאדם שכל ימיו הכעיס את הקב"ה השונא זימה, בניאוף מאוס ביותר, הנקרא ניאוף על שם החרון אף שגורם, והנה ברגע אחד של חרטה קונה עולמו. זה חידוש עצום שהרגע של חרטה אמיתית, מפשיט ממנו את כל הבגדים הצואים הרבים מאד ודבוקים בו מאד שאסף במשך כל חייו. דהיינו שזה חידוש עצום גם אם נאמר שלא יזכה שם לתענוג מש"י עולמות אלא רק להמצא בין ההדסים.

ובל שכן קטיעה בר שלום שהציל בחכמתו את היהודים ומל עצמו בשינוי כשהוצא להורג, שהיה גוי ועליו לא נאמר שזדונות נהפכים לזכויות ואפילו גרותו נתונה במחלוקת/לכיון שלא פרע ולא טבל, אעפ"כ גם עליו יצאה בת קול שמוזמן לעוה"ב ואע"פ שהמציל נפש אחת כ"ש נפשות רבים, אבל לומר שיזכה לכל ש"י עולמות ותענוגי ג"ע זה רחוק.

בער וללה"ה שאמר כי מה זהו עוה"ב שקונים בשעה אחת ור"ל הרי סופו לחזור לבעליו הראשונים, משא"כ מי שקונה בכמה שנים שישאר לו לעצמו גם אחר התחיה כנ"ל בדרך אפשר:

כט לק"ה מוזהר ד' ד' – כי עקר הש"י עולמות שהם קבול השקר של הצדיקים בעולם הבא הם בחינת השגות אלקות שישגו אלקותו ואחדותו יתברך בהשגות נפלאות כאלה שמהם יהיו נבנין בחינת בתים והיכלות ברוחניות עליון שהם בחינת ש"י עולמות אשרי האזכין להם וכל ההשגות אי אפשר להשיג כי אם על ידי הצמצום של חלל הפנימי כי אם לא היה הצמצום היה הכל אין סוף ולא היה מקום לבריאה ולא היה שיקר קבול שכר ולא היה שום השגה וידיעה להצדיקים ממנו יתברך, כי שם בבחינת הצמצום הנ"ל, שם עקר שרש הבחינה, כי עקר יניקת הדינים שמהם יניקת כל היצר הרע הוא משם בידוע. ... כי המחלקת הוא בחינת ד' רוחות העולם שכל אחד נמשך לצדו זה לימין וזה לשמאל, זה למזרח וכו'. ובאמת שרש המחלקת הוא כלו אחדות, כי שרש כל המחלקת בקדושה הוא מחלקת התנאים והאמוראים שזה אוסר וזה מתיר וכו', כמו שכתב אדונינו מורנו זכרנו לברכה במקום אחר (תורה סב). ושרש מחלקת התנאים והצדיקים נמשך מבחינת תחלת הצמצום של חלל הפנימי שאי אפשר להשיגו, כמבאר כל זה היטב בהתורה בא אל פרעה (בסימן סד), עין שם היטב. מבאר שם שהמחלקת שבין הצדיקים הוא בחינת חלל הפנימי, כי אור נשמתם הקדושה של הצדיקים הוא בחינת אור האין סוף ברוך הוא. וכל מה שהצדיקים מדברים הם בוראים עולמות, כי הם שתפים להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, כמו שכתוב, מה אנא עבדי שמיא וארעא וכו'. ואם היו כל הצדיקים אחד היה האור אין סוף ולא היה מקום לבריאת העולם, על כן בהכרח שישמשך כל אחד ואחד לצדו, שזהו בחינת מחלקת שיש ביניהם חלוקי דעות וכל אחד נמשך לצדו, שזהו בחינת המשכת האור אין סוף לצדדין ועל ידי זה נעשה בחינת חלל הפנימי ואז יש מקום להבריאה, דהיינו בריאת העולמות שבוראין הצדיקים בכל דור כנ"ל.

ל עיין שיש"ק ח"ה קז – מעשה מרבי שמשון תלמיד מוהרנ"ת המכונה שמשון הגדול מהיער, שנפטר וביקש לבא לרבנו – ... כן היה, שפא אלי מוהרנ"ת והביאני אל רבנו. ראיתי אף שלקח רבנו איהו פנקס והביט בו ואמר לי אחר כך: אכן מאנשי אתה, אולם לך וטבל בנהר דינור. לקחני מוהרנ"ת ז"ל לטבל בו, ואמר לר' אברהם בער'ני: מה אמר לך, גדל היסורים והכאבים שיש בטבילה זו הוא לאין שעור כלל וכלל, אולם גם גדל הענג שיש אחר הטבילה בו הוא לאין שעור. אחר הטבילה חזר עמי מוהרנ"ת לרבנו ז"ל, נענה לי רבנו ואמר "עדין מרגישים בך עולם הזה, לך וטבל שנית", "עס פילט זיך נאך עפעס אין דיר עולם הזה געה זיך טוגלען נאך איין מאהל", וחזר עמי מוהרנ"ת ז"ל לטבל שנית. אחר כך פשוטתי לרבנו, אמר לי רבנו: אכן נטהרת.

לא שבת דף קנג. תנן התם, רבי אליעזר אומר: שוב יום אחד לפני מיתתך. שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? – אמר להן: וכל שכן, ישוב היום שמה ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה. ואף שלמה אמר בחכמתו: +קהלת ט+ בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר. אמר רבן יוחנן בן זכאי: משל למלך שזימן את עבדיו לסעודה, ולא קבע להם זמן. פיקחין שבהן קישטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך, אמרו: כלום חסר לבית המלך? טיפשיין שבהן הלכו למלאכתן, אמרו: כלום יש סעודה בלא טורח? בפתאום ביקש המלך את עבדיו. פיקחין שבהן נכנסו לפניו כשהן מקושטין, והטיפשיים נכנסו לפניו כשהן מלוכלכין. שמח המלך לקראת פיקחים, וכעס לקראת טיפשים. אמר: הללו שקישטו את עצמן לסעודה – ישבו ויאכלו וישתו, הללו שלא קישטו עצמן לסעודה – יעמדו ויראו. חתנו של רבי מאיר משום רבי מאיר אמר: אף הן נראין כמשמשיין. אלא, אלו ואלו יושבין, הללו, אוכלין, והללו – רעבין, הללו שותין והללו צמאים, שנאמר +ישעיהו סה+ כה אמר ה' הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו הנה עבדי ירנו משוב לב ואתם תצערקו מכאב לב. דבר אחר: בכל עת יהיו בגדיך לבנים – אלו ציצית, ושמן על ראשך אל יחסר – אלו תפילין.

רש"י – יעמדו ויראו – ואף לעולם הבא, צדיקים יושבים ואוכלים ורשעים עומדים ורואים:

שפת אמת – ברש"י ד"ה יעמדו ויראו ואף לעוה"ב כו' וקשה הרי כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב. וצ"ל דאיירי ברשעים גמורים אותן שאין להם חלק לעוה"ב. ולולי דבריו י"ל דאין הכוונה לעוה"ב לאחרי התחי' רק תמיד כן הוא בשמים אחר ההסתלקות:

לכ עיין ע"ז: י שוטנשטיין הערה 37 לתרץ הקושיא שהרי היה גוי ואע"פ שמל עצמו, אבל לא טבל, וגם לא פרע, עי"ש דעות בזה.

וכן הממונה הגוי על הריגת ר"ח בן תרדיון שהקל יסוריו והבטיח לו רחב"ת חלק בעוה"ב, וקפץ לאש, שגם עליו נאמר שמוזמן לעוה"ב. אע"פ שקפץ לאש מעצמו וגם הובטח ע"י תנא צדיק, אעפ"כ צ"ע בשלמא טבילה אולי טבל באש אבל הרי לא מל עצמו, ואעפ"כ יצאה בת קול כנ"ל.

גם עיין תענית כט. ל"ו מעשה שגזרה מלכות הריגה על רבן גמליאל ואחד מהם גילה זאת לר"ג ואמר אם יבטיח לו עולם הבא יציל אותו וכיון שהבטיחו קפץ מהגג ומת ונתבטלה הגזרה, ויצאה בת קול שהוא מוזמן לחיי ועוה"ב. דהיינו אע"פ שגם הוא היה גוי, נקטה הבת קול לשון זה.

גם הכובס בכתובות קג. שקפץ מהגג לא מת בתשובה אלא על צער הסתלקות של צדיק, אע"פ שהסתלקות צדיקים מכפרת למצטער על פטירתם, אבל עד כדי שיקנה עולמו בשעה עד שיוכל להיכנס לג"ע זה חידוש. ועי"ש שגם כל ישראל שהיו בלוויית רבי נאמר עליהם כן, והמיוחד בכובס שאע"פ שלא היה בלווייה.

ועיין גם מועד קטן ט. ל"ו שבחנוכת בית המקדש של שלמה המלך אכלו ביום כפור וכל ישראל נאמר עליהם מוזמנים לחיי עוה"ב. נמצא שיש שעה של רחמים נפלאים שמתעורר מהסתלקות צדיק או השראת השכינה שמכפר על כל העונות עד שמבטל גם את הבגדים הצואים מהאדם ויכול להיכנס לג"ע בלא דין ובלא ייסורים. אבל א"א לומר שגם זוכה לכל הש"י עולמות והתענוג מהם.

לכן צ"ע דברי החיד"א שאמנם דיבר על ר"א בן דורדיא אבל הראיות שהביא קשה איך יתיישבו עם זה שלשון מוזמן לעוה"ב ויש קונה עולמו נאמר גם על שלשה גוים הנ"ל. ולעומת זה בברכות סא: לשון זה נאמר על רבי עקיבא כשהרגוהו במסרקות של ברזל.

ונראה כי חרטה אמיתית עד כדי שיוצאת נשמתו וכן מסירות נפש להצלת ישראל או צדיק השקול ככל ישראל וכן צער גדול על הסתלקות צדיק גדול, או השראת שכינה כגון בחנוכת הבית מעורר רחמים נפלאים שמכפרים כל עוון עד שנפשטים ממנו כל הבגדים הצואים ונעשה ראוי להיכנס לג"ע, ולהתענג מריח ג"ע, ומחיצת צדיקים, ומצוותא של אדם שקיים כל חייו תורה ומצוות. אבל לא יזכה לכל הש"י עולמות והתענוג מהם, כי בזה בוודאי יש חילוק גדול בין כל אחד ואחד. ואינו דומה המת במסירות נפש לחיי במסירות נפש.

ואע"פ שבכל הנ"ל נאמר מוזמן לחיי עוה"ב/ל"ה, וקונה עולמו בשעה, אבל פשוט שיש חילוק עצום בין ר"א בן דורדיא לקטיעה והממונה הגוי, כי ר"א בן דורדיא איתא בבהאריז"ל (בלקוטי תורה תהלים לב) שנתנו לו את המצוות שקיים רבי יוחנן כה"ג במשך שמונים שנה, ובוודאי אע"פ שקיבלם מתנה אבל היה ישראל ודורות נהפכים לזכויות כדברי החיד"א, אבל הגויים שזכו להיות מוזמנים לעוה"ב, בוודאי זכו הרבה פחות מזה, וגם ר"א בן דורדיא אע"פ שזכה להיכנס לג"ע ולמקום נפלא שם, אבל קשה לומר שקיבל גם הש"י עולמות בלא טרחה וגם את התענוג מהם. וכנ"ל כיון שצריך לזה לב רחב וזך א"א להכין לב כזה המתענג מהשגות אלוקות ברגע אחד/ל"ו.

אמנם לפעמים בא אדם רק כדי לתקן איזה מצווה אחת שחסרה לו/ל"ו, וכבר הכין כלים ולב לכל תענוגי עוה"ב בגלגול קודם וקונה עולמו בשעה אחת דהיינו את המצווה החסרה לו, אבל לא בזה דיבר רבנו.

^ל **תענית דף כט.** תניא כשחרב טורנוטרופוס הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על רבן גמליאל להריגה בא אדון אחד ועמד בבית המדרש ואמר בעל החוטם מתבקש בעל החוטם מתבקש שמע רבן גמליאל אזל טשא מינייהו אזל לגביה בצנעא אמר ליה אי מצילנא לך מייתית לי לעלמא דאתי אמר ליה הן אמר ליה אשתבע לי אשתבע ליה סליק לאיגרא נפיל ומית וגמירי דכי גורי גזירתא ומית חד מינייהו מבטלי לגזרתייהו יצתה בת קול ואמרה אדון זה מוזמן לחיי העולם הבא

^{לז} **מועד קטן דף ט.** אמר רבי יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מוזמנים לחיי העולם הבא

^{לח} **שער מאמרי חז"ל** על סנהדרין – מ"ש כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב הוא כללות כל נשמות ישראל דרך כלל שעושים זווג עליון של או"א הנו' הנק' עוה"ב וזו היא מדרג' תחתונה בענין זווג הזה: עוד יש מדרגה יותר עליונה ועליה נאמר הרי זה מוזמן לחיי העוה"ב והוא ענין זווג או"א לעת"ל אחר שיבנה ב"ה בע"ה כי אז נאמר והיה אור הלבנה כאור החמה וגו' כי אז יתעלו זו"ן בעילוי נמרץ לאין קץ ומי יוכל אז לעשות זווג עליון של או"א בהיותם בתכלית העלוי הנפלא אשר ע"ז הוה מתיירא שמואל הנביא ע"ה באומרו למה הרגזתי כו' ארז"ל כי חשב שהיה אז יום הדין הגדול לעתיד אשר מי ומי יזכה אל הזווג ההוא והיה ירא פן ח"ו לא יהיה מהראויים ומי שיוזכה אז אל הזווג העליון ההוא באלף שביעי נאמר עליו שהוא מוזמן לחיי העוה"ב וזהו מה שיצתה בת קול ואמרה אשריך ר' עקיב' שאתה מוזמן לחיי העוה"ב (אמר שמואל צ"ע דקשיין אהרדי שבמאמר הזה כתב עוד מדרגה גדולה מכלם והוא שנאמר בו מובטח לו שהוא בן העוה"ב ובמאמר הקודם כתב וז"ל הכת הג' הגדולה מכלם מב' כתות הנז' ועל אלו נאמר מוזמן לחיי העוה"ב בפליגי אהרדי ואין בידי להכריע):

עוד מדרגה גדולה מכולם והוא מי שנאמר בו **מובטח לו שהוא בן העוה"ב** והוא מי שהוא לבדו יכול לעשות הזווג העליון של או"א ונק' בן העוה"ב והבן זה וזו היא מדרג' אותם ד' שמתו בעטיו של נחש כי השלימו עצמם בעוה"ז לגמרי

^{לו} **עיין בהקדמה** לתורה יט דמשמע שם שקדש הבא מלמעלה לא מביא לעונג ולכן אם אדם הראשון היה אוכל מעץ החיים היה נשאר בג"ע בלא התענוג שיהיה לו אחרי שאכל מעץ הדעת טוב ורע וחזר לתקן ע"י התגברות על היצה"ר וזו הסיבה שרצה לאכול ממנו.

^{לז} **הבאר מים חיים** פרשת ראה עה"פ השמר לך פן תעזוב את הלוי. מבאר עפ"י סוד הגלגול שלפעמים יתגלגל אדם שלם במצוות כדי לתקן מצווה אחת וזהו קונה עולמו בשעה אחת כי כל מה שחי היה בשביל השעה הזו שרק בשבילה בא שוב לעולם. ורבי בכה בשעה הזו יש קטרוג גדול וגם יכול לאבד עולמו באותה שעה.

וכן עם הארץ שדברו עליו לשון הרע דאיתא שמקבל את המצוות של זה שדיבר עליו, צ"ע מה התועלת שלו בהן.

ועיין חומת אנך להחיד"א על הפסוק שלח לחמך על פני המים שמביא דברי אביו שמוכיח שהתומך בלומד תורה ילמדוהו את התורה שלמד בזכותו הבן תורה שתמך בו. וצ"ע כנ"ל אם גם יזכה לתענוג מהש"י עולמות.

אבל הקונה עולמו בשנים רבות אלא שאינו בן תורה

עיין ספר סדר הדורות – חלק תנאים ואמוראים – אות י – ר' יהושע בן אלם הגידו לו בחלום, שמח בלבבך שאתה וננס הקצב מושבו ומושבך בגן עדן וחלקו וחלקך שוין כאחד, כשניעור ר' יהושע חשב בלבו ואמר אוי לי שמיום שנולדתי הייתי תמיד ביראת קוני ולא עמלתי אלא בתורה לא הלכתי ד' אמות בלא ציצית ותפילין והיו לי פ' תלמידים ועבשיו שקולין מעשי ותורתי עם הקצב.... הלך ר' יהושע בעצמו אצל ננס הקצב ונפל ננס על פני ר' יהושע ואמר מה היום מיומים שעטרת ישראל בא לפני עבדו, א"ל דבר יש לי לדבר עמך א"ל דבר א"ל מה מעשיך ומה מלאכתך, א"ל אדוני קצב אני ויש לי אב ואם זקנים ואינם יכולים לעמוד על רגליהם ובכל יום ויום אני מלבישם ומאכילם ומרחיצם בידי. מיד עמד ר' יהושע ונשקו על ראשו וא"ל בני אשריך ואשרי גורלך מה טוב ומה נעים ואשרי חלקי שזכיתי להיות חברך בגן עדן.

ועיין ספר חסידים אות תרכג (אות תרצה במהדר' ברית עולם) – מעשה בחסיד אחד שעשה שאלת חלום מי יהיה חברו לעוה"ב, והראוהו לו בחור אחד במקום רחוק, למחר התקין עצמו והלך כדי לראותו, והיה חוקר ומחפש אחריו, כשהגיע סמוך למקום אותו האיש, שאל אחריו, וכל העולם תמדהו עליו למה תבקש זה כי הוא פריץ מאוד, שמע ועצב, אעפ"כ בא לבית האיש, והאיש הוציאו בחרפה גדולה והכהו על הלחי, ופשט מכנסים שלו, א"ל אם תרצה תכנס כאן, והיה הוא וחבריו מתלוצצים בו, אעפ"כ לא השגיח ונכנס וכו'...

מבואר שזוכה למקום עם צדיק ותלמיד חכם וגם יזכה לש"י עולמות בזכות מסירות נפש שחי בה ולא רק שהסתלק בה, וכמבואר בתורה יט תנינא/י"ח שם רבנו אומר שגם איש פשוט יכול לזכות לעוה"ב כמו בעל שכל גדול, דלא כדעת עמלק והפילוסופים שעל כן כפרו במצוות מעשיות. וזה לשונו שם כי באמת עקר השגת התכלית הוא רק על ידי תמימות דיקא, דהיינו יראת השם ומצוות מעשיות בפשיטות גמור. וזהו "סוף דבר הכל

ל"ח תורה יט תנינא – עקר התכלית והשלמות הוא רק לעבד השם בתמימות גמור, בלי שום חכמות כלל. כי יש מחקרים שאומרים, שעקר התכלית והעולם הבא הוא רק לדעת כל דבר כמות שהוא, כגון לידע הכוכב כמו שהוא, לידע מהותו ומפני מה עומד במקום שהוא. כי יש משכיל ומשכל ושכל, דהיינו הכח המשכיל והשכל בעצמו והדבר המשכל וזהו התכלית והעולם הבא אצלם, שיהיה נעשה אחד מהמשכיל והמשכל והם מבליים ימיהם על זה בעולם הזה לחקר ולהשיג המשכלות, שזהו התכלית אצלם, וזהו בעצמו העולם הבא לדעתם. רק שבעולם הזה שמלבשין בגוף, אין להם תענוג כל כך מן החקירות, ובעולם הבא שיתפשטו מהגוף, יתענגו מאד מזה. ולדעתם הרעה, עקר השגת התכלית הוא על ידי חקירות וחכמות חיצוניות שלהם:

אבל באמת אצלנו עקר השגת התכלית הוא רק על ידי אמונה ומצוות מעשיות, לעבד השם על פי התורה בתמימות ובפשיטות. ועל ידי זה בעצמו זוכין למה שזוכין, 'עין לא ראתה' וכו', כמו שכתוב (תהלים קי"א): "ראשית חכמה יראת ה'", שעקר ראשית וקדימת החכמה הוא רק יראת ה', שצריך להקדים היראה להחכמה:

ותדע שאין הדבר בדעתם, חס ושלום. כי אם כן לא ישיגו התכלית, רק מתי מעט מעט מאד, דהיינו הבעלי שכל פילוסופים. ומה יעשו קטני הערך, שאין להם שכל כזה לחקר חקירות, לדעת המשכלות, שהם רב ועקר העולם, איך ישיגו הם את התכלית: אבל באמת עקר השגת התכלית הוא רק על ידי תמימות דיקא, דהיינו יראת השם ומצוות מעשיות בפשיטות גמור. וזהו (סוף קהלת): "סוף דבר הכל נשמע, את האלקים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם". הינו ששלמה המלך, עליו השלום, מלמד אותנו, שעקר השגת התכלית, שהוא בחינת סוף דבר, הוא רק על ידי תמימות ופשיטות, ליראה את ה' ולשמור מצותיו בפשיטות. וזהו: "סוף דבר הכל נשמע, את האלקים ירא ואת מצותיו שמור", שזהו בחינת תמימות ופשיטות, ליראה את ה' ולקיים מצותיו בעבדא וכו' בפשיטות כנ"ל. וזה שסיים: "כי זה כל האדם" הינו כי זה יכול כל אדם לקיים ולהשיג על ידי זה את התכלית, מאחר שעקר הוא "את אלקים ירא" וכו'. על כן יכול כל אדם להשיג התכלית, כי זה כל אדם יכול לקיים:

נשמע, את האלקים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם.^ט וכן מצאתי שכתב המהר"ל^מ וכן הרשב"א^{מא} הביא ראייה מיששכר וזבולון לסתור דעתם.

הסכם יששכר וזבולון

בתורה רפ' בביאור הפסוק כי תצא למלחמה מביא רבנו את הפסוק שמח זבולון בצאתך. ומבאר שאע"פ שיששכר וזבולון שווים^{מב} בשכר, אע"כ זבולון הוא בחי' צאתך דהיינו בחי' חיצוניות ביחס ליששכר באהליך. ועיין לשון הרמ"א בש"ע^{מג} שנחשב לזבולון כאילו לומד בעצמו.

וצריך להבין כיצד יתכן שהם שווים, ומה בא רבנו למעט שאע"כ זבולון בחי' בצאתך, דהיינו בחי' חיצוניות ביחס ליששכר שהוא פנימיות.

ונראה שרומז שאע"פ שזבולון מקבל שכר כיששכר, אבל תמיד הוא יישאר חיצוניות אליו, ונ"ל הכוונה שכנגד מה שבעוה"ז זבולון החזיק את יששכר, בעוה"ב יששכר יחזיק את זבולון, שכל שכרו יהיה מכוחו, ולא יהיה עצמאי.^{מד}

ואמנם יש הרבה לדון בזה כיצד יתכן ששכרן שווה. כי עיקר שכר עוה"ב הוא רק תענוג רוחני, ומסתבר שיזכה בו מי שבעוה"ז הכין עצמו להתענג עונג רוחני ולא גשמי. וזהו שאמרו חז"ל במשנה ריש מסכת פאה תלמוד תורה כנגד כולם.

וכנ"ל שאנ"ש למדו שהקונה עולמו בשעה אחת לא זוכה לעונג והש"י עולמות, ולכאורה אדרבה בעל תשובה מאהבה, וזדונות נהפכין לזכויות, ואילו זבולון לא זכה לזה.

וצ"ל שיש חילוק גדול בין בן דורדיא לזבולון, כי זבולון כל חייו מסר נפשו, ובנפשו הביא לחמו, כמ"ש בשירת דבורה (שופטים ה' יח) זבולון עם חרף נפשו למות^{מה}, דהיינו שהיה שבט של מסירות נפש. והפריש חצי מכל רווחיו לפרנס את יששכר שרק מכוחו עסק בתורה. והיא מסירות נפש עצומה ליתן ממון שמסר עליו נפשו כמ"ש (איכה ה' ט') בנפשנו נביא לחמנו (כמבואר בלק"ה שכירות פועלים א' ד'), ובזה הכין כלים זבולון למדת הנתינה וכבוד התורה, אבל בן דורדיא לא הכין כלים אלא בשעה קלה מתוך דביקות בה, אבל שאר ימיו שבא עמהם היו ריקים.

^ט עיין תורה מ' תנינא – כי טעם ארץ ישראל יבולין לציר לפני מי שידע טעם שכל. כי רק מי שהוא איש בור, אי אפשר לו לידע זאת, אבל מי שידע משכל, כגון לומדים שמרגישים מעט טעם השכל בפשט וקשיא בדרך הלומדים, או חכמים בחכמות אחרות, שמרגישים טעם שכל, יבולין להבין טעם ארץ ישראל, כי אירא דארץ ישראל מחכים (נבא בתרא קנח, ובזהר פינחס דף רמה, ובתקון כב). וטעם החכמה והשכל בודאי יקר מאד.

^{וצ"ע} הרי גן עדן שהוא חכמה תתאה ועילאה ואפילו השערים שלו הם פשטי אורייתא כמבואר בתורה רפ', איזה עונג יהיה למי שלא למד. אבל נ"ל שזה לא קשה כי זה כן אפשר ללמוד למעלה כמבואר בכמה מעשיות על עמי ארצות שע"י זכות שהיה להם לימוד אותם תורה למעלה. וזה כנראה כדי שיהיה להם הרגשה בקושיא ותירוצו כנ"ל. דהיינו שזכו ע"י איזה מצווה בשכר גדול אבל היה חסר להם רק ההרגשה בקושיא ותירוצו וצ"ע.

^מ מהר"ל חרשי אגדות על סוטה דף כא. (מבאר הטעם שזבולון זוכה כיששכר שע"כ סבר שבנא להתחלק עם הלל) כיון שהוא סבה לתלמודו ראוי שיחלק עמו, שהרי התורה נעשה על ידי שניהם. כי שבוש הוא דברי הפלסופים שהכל תולה כאשר יקנה מדרגת המושכלת, כי הכל תולה בדביקתו של אדם בבוראו ע"י התורה, ולפיכך גורם לתורה הוא כמו התורה עצמה.

^{מא} עיין ביאור הכותב על עין יעקב ריש מסכת עבודה זרה. בשם הרשב"א – הרשב"א ז"ל האריך במאמר זה בפירושו לאגדות וכלל היוצא מדבריו הוא שאמר כי כל המתעסקים בחכמה ואף המתפלספים יודו שמין האנושי הוא החלק הנכבד בעולם השפל מפני שהוא בעל השכל ובלבד אם יפעל בחלק השכל וישתדל בחכמה זולתי שהם מסכימים על חכמתם ואנו מסכימים על אחרת והוא שאנו נחייב ההשארות בהתעסק במצות התורה שנצטוינו בה מפיו ית' ושייעד לנו החיים הנעימים והאריכות שאין לו תכלית בקיום מצותיה וההיפך על ביטולם א"כ התכלית בבריאה העסק בה ובמצותיה ואולם שתצטרך היא על כל פנים השתדלות עסק העולם וישבו על כן מי שמתעסק בעניני העולם וישבו לכונת מי שיתעסק בתורה הוא נוטל ג"כ שכר עמו כי לולא זה לא יתעסק זה שצרכי האדם רבים ויכלה האדם ימיו בהם אם יצטרך כל אחד להכין לעצמו והוא מה שגילו לנו רבותינו ז"ל ממ"ש (דברים לג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך.

^{מב} המפרשים נחלקו בזה י"א חצי חצי, ורוב המפרשים מבארים שלא נחסר כלום מיששכר אלא כמדליק נר מנר. יבואר בפנים. והטעם שנחשב הלימוד של יששכר כלימודו של זבולון עיין בהסכמת הרב ישראל פישר ז"ל לספר שמח זבולון להרב יעקב חזקיהו פיש ירושלים תרש"מ שכתב כיון שע"י זבולון יכול יששכר ללמוד בהרחבת הדעת יותר שאז איכות הלימוד יותר מהלומד בדוחק ואע"פ ששכר לימוד בדוחק הוא גדול אבל איכות הלימוד גדול יותר כשהוא בהרחבת הדעת. ועוד טעם כתב שיששכר נחשב כשכירו ולקישו של זבולון ללקט לו מציאות, שהדין הוא שבמציאות זוכה המשלח. (עיין הערה על זה לקמן)

^{מג} ש"ע יו"ד סימן רמו סעיף א' – ומי שאי אפשר לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים. הגה: ותחשב לו כאלו לומד בעצמו (טור). ויכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו. (תא"י נתיב ב' מש"ס דסוטה)

^{מד} אולי ליישב דעת הסוברים שיששכר מפסיד, אפשר לומר שיהיה לו קצת הפסד מה שגם יששכר אינו עצמאי לגמרי אלא זבולון דבוק בו, בבחי' של רב המחוייב להסביר לתלמיד.

^{מה} ע"י שהיו סומכים על זכות התורה של שבט יששכר היו יוצאים למלחמה בלא בלא לב דהיינו בלי פחד ובלי חשבונות ולכן מנצחים. כמבואר ויקרא רבה כה ב' א"ר תנחומא כל מי שיוצא לדרך ואינו מכין לבו למלחמה סוף שהוא נופל במלחמה אבל שבטו של זבולן בין מתכוין בין שאינו מתכוין יוצאין למלחמה ונוצחין הה"ד (ד"ה א יב) מזבולן יוצא צבא עורכי מלחמה ולעדור בלא לב ולב מהו בלא לב ולב אלא בין מתכווין בין שאינן מתכווין הם יוצאים ומנצחין. (ראה עץ יוסף ומהר"ו שם)

מאיךך עיין בזוהר חיי שרה קכט. מ"ו עה"פ (בראשית יח יא) ואברהם זקן בא בימים. שבעל תשובה בשעה אחת שמת מתוך תשובה מאהבה זוכה לכל מה שזכה צדיק בכל ימיו שהלך בהם מדרגא לדרגא. ע"ש מעלת אברהם אבינו ודוד המלך שבאו בימים מדרגא לדרגא, אעפ"כ מעלת בעל תשובה גדולה יותר שבשעה אחת עולה לבינה עילאה. ועיין בזה תורה נט תנינא יש זריז ונפסד דהיינו צדיק שיש לו פנאי לקיים את העבודה שבין המצוות ויש זריז ונשכר זה בעל תשובה שצריך להזדרז לברוח מהטומאה ואין לו פנאי לקיים את העבודה הזו שבין המצוות.

אמנם אי אפשר לומר שזבולון שפרנס את יששכר יזכה רק להשגה כזו לשבת עם יששכר בג"ע אבל העונג הרוחני יחסר לו, שלכאורה זה כמו להושיב עם הארץ בבית המדרש, שאצלו זה גיהנם לנצח ולא ג"ע. ויעדיף עולם התמורות שנדמה לו שהוא בעוה"ז מצליח בעסקים על הצד הטוב ביותר. אבל באמת אינו כן, כי להיות בגן עדן זה עונג רוחני גם לאדם מגושם, אלא שאינו עונג כמו למי שהכין לזה כלים. עכ"פ עדיין יקשה לומר על זה שמח זבולון. וגם אם נפרש שזבולון יקבל מתנה כלים לעונג רוחני כאילו למד דהיינו ששם ילמדו אותו את התורה/מ"ו, עדיין קצת קשה לומר שמשה רבנו ברך "שמח זבולון", שתזכה לקבל מתנות, והרי שונא מתנות יחיה, והוא נהמא דכיסופא. ואולי גם יש בזה בחי' של קונה שכר עוה"ב בממוץ.

מאיךך ידוע מעשיות כנ"ל שעם הארץ זכה היות במחיצת צדיק גדול ע"י מצוה שקיים במסירות נפש ובשלימות. וכנ"ל בתורה יט תנינא שם רבנו אומר שגם איש פשוט יכול לזכות לעוה"ב כמו בעל שכל גדול, דלא כדעת עמלק והפילוסופים וכנ"ל שהרשב"א הביא לזה ראייה מיששכר וזבולון לסתור דעתם.

ושוב מאיךך הרי אמרו חז"ל (פאה א' א') תלמוד תורה כנגד כולם, ובספר המדות (למוד אות לג) הרגל הלמוד הוא עולה למעלה על קיום כל המצוות. וצ"ל שע"י כל מצווה בתמימות ובפרט עם מסירות נפש, זוכה על ידה לכלים נפלאים לעונג רוחני בג"ע. אלא שע"י הרגל הלימוד היא הכנת כלים טובים יותר/מ"ו. והתורה תבלין ליצירה ומזכך גם המדות ואילו המצווה מגנא ומצלא רק בעידנא דעסיק בה. ועבירה מכבה מצוה ולא מכבה

מ"ו זוהר חיי שרה דף קכט. – ולא אתקריב אברהם ביומא חד או בזמנא חדא אבל לא נתקרב אברהם ביום אחד או בפעם אחת, אלא עובדיו קריבו ליה בכל יומיו מדרגא לדרגא אלא מעשיו הטובים קרבו אותו בכל יום ממדרגה למדרגה, להיוונו שכל מה מחסר לחסד כגון מחסר דמלכות לחסד דכבוד וכו', עד דאסתלק בדרגו כד הוה סיב עד שנתעלה במדרגתו נחמל דז"ל לאלילות כשנעשה זקן, ונאל בדרגין עלאין פקא חזי ואז נכנס במדרגות העליונות כראוי, דכתיב ואברהם זקן, וכדין בא בימים פירוש באיננו יומין עלאין באותם הימים העליונים, ר"ל כז"ל דז"ל האקלאות ז' ימים על עלותו אל יום הראשון שהוא החסד העליון, באיננו יומין ידיעאן באותם ימים הנודעים שבהם מתפשטים החסדים, ברזא דמהימנותא ותחילה נכנס בסוד האמונה שהיא המלכות, ולכן נאמר בו ויהוה ברח את אברהם בכל פי' שזכה להתברך ממדת המלכות מהשפע שנמשך אליה מהסוד הנקרא כל, דמתמן נפקין כל ברכאן וכל טיבו שמשם יוצאים כל הברכות וכל החסדים לעולם. (מ"ק ו'פ' ומפגש)

ועתה בא לפרש כי מה שקונים הצדיקים הגמורים שלא חטאו כל ימיהם מעט מעט יום יום, קונים בעלי התשובה בפעם אחת, וז"ש ונאין איננו מאריהון דתשובה אשריהם לבעלי התשובה, דהא בשעתא חדא כי בשעה אחת ע"י עזיבת החטא וחרטה מעומק לבב, וע"י יודיו דברים, ביומא חדא היינו ביום הכפורים כי יש עונות שתשובה תולה ויום הכפורים מכפר, ברזא דחדא היינו רגע המות, כי יש עונות שרק המיתה ממרקתם, אי נמי רגע אחד היינו הרגע של ההרור תשובה אמיתית שהוא הסכמה והחלטה חזקה בלב לשוב בתשובה שלימה, (דף קכט ע"ב) קריבין לגבי קדשא בריה הוא ע"י הם מתקרבים אל הקב"ה, מה דלא הוה הכי אפילו לצדיקים גמורים מה שאינו כן אפילו לצדיקים גמורים, דאתקריבו גבי קדשא בריה הוא בכמה שנין שהם מתקרבים אל הקב"ה במשך כמה שנים, כי הלא אברהם לא עאל באיננו יומין עלאין עד דהוה סיב כמה דאתמר אברהם לא נכנס באלו הימים העליונים קדם הכנסתו דז"ל אלא עד שנעשה זקן כמו שנאמר לעיל, וכן דוד לא נכנס בימים העליונים עד שנעשה זקן דכתיב והמלך דוד זקן בא בימים פי' בא במדות העליונות, אבל מאריה דתשובה מיד עאל ואתדבק ביה בקדשא בריה הוא אבל בעל תשובה ע"י תשובה גדולה מיד נכנס ומתדבק בהקב"ה כדמפרש ר' יוסי להלן. (מ"ק ומפגש)

רבי יוסי אמר, תנינן למדנו במס' ברכות דף לז ע"ב, אתר דמאריהון דתשובה קיימי ביה בההוא עלמא מקום שבעלי התשובה עומדים בו בעולם הבא, צדיקים גמורים לית לון רשו לקיימא ביה אין רשות לצדיקים גמורים לעמוד בו, בגין דאיננו קריבין למלכא יתיר מפלהו לפי שהם קרובים אל המלך ב"ה יותר מכולם, לפי שעי' תשובה עצומה הנקראת תשובה עילאה הם עולים ונכנסים באימא עילאה שבה שורש התשובה, מה שאין צדיקים גמורים יכולים לעלות עד שם, ואיננו משכי עלייהו ברעותא דלבא יתיר והם מושכים עליהם אור הקדושה ברצון הלב יותר, ובחילא סגיא לאתקרבא למלכא ובכח גדול יותר להתקרב אל המלך ב"ה, וז"ל לפי שבעונותיהם הרבים היו סגורים בעומקי הקליפות וצריכים מלחמה גדולה להוסיף ולעלות משם עד שיוכו לבא אל המלך ב"ה, ועוד כי בעלי תשובה הם בהכנה גדולה ולבם נשבר בקרבם במירות נפש ובצום ובכי ומספד על אשר הכעיס את בוראם, וע"י עולים למעלה חסיד שהוא במעלה יותר מצדיק גמור, וע"י הלב נשבר פועלים יותר משאר צדיקים שאין להם לב נשבר כמותם. (מ"ק ו'פ' ומפגש)

מ"ו כמבואר ביוסף תהלות להחיד"א על תהילים כט יא – ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. פירש עטרת ראשי אבא מארי זצ"ל דרז"ל אמרו עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל בעלי תורה והיה מקשה אמ"ן עדן שזה להם למוקש לבעלי מצות דבאתרא דזקוקין מאן מעייל בר נפחא וצר להם דלא ידי מאי קאמרי רבנן ולא טיבותא לגבייהו להיות אצל בעלי תורה. ומציאה מצא ברז"ל שהמחזיק לת"ח שבשבילו למד תורה מלמדיו אותו תורה לעולם הבא ובהכי ניהא דזו טובה שלימה להיותם אצל בעלי תורה כי שיח וכי שיג להם ללמוד תורה ובה היה מפרש ז"ל פ' זה ה' עז שהיא התורה לעמו יתן לעתיד לבעלי מצות ה' יברך את עמו בשלום שיהיו אצל בעלי התורה ולא יתבוששו עד כאן דברי עטרת ראשי אמ"ן עדן.

מ"ח ויש מעלה במי שמתוך הגשמיות מתעלה ויש מעלה למי שלא מכניס עצמו כלל לגשמיות. כי מחד גיסא עיקר הכבוד מהרחוקים דייקא שעל ידם מאיר אור בחושך שזה עיקר הכבוד כמ"ש והארץ האירה מכבודו. אבל בוודאי התיקונים שעושה צדיק גדול שכולו תורה הוא נפלא ביותר, עיין תענית כא: מסופר מעשה באבא אומנא שהיה צדיק גדול אע"פ שהתפרנס מגיע כפיו, והיה מקיז דם לנשים בצניעות יתירה ולא מקפיד על שכרו כלל וכו', וזכה בזכות ההתגברות שלו על יצרו בכל יום לדרישת שלום רק פעם בשבוע, ורבה אעפ"י שהלכה כמותו, קיבל ד"ש רק פעם בשנה בערב יו"כ. וכשאביי שאל על זה אמרו לא אינך יכול לעשות מעשים כאלה כמו של אבא אומנא. והביאור כיון שלך אין את הניסיונות שלו בכל יום. אבל בוודאי שהרצת תורה חשובה יותר כמבואר שם במהרש"א. ועיין מתיבתא בשם יעב"ץ וקרא אורה שהשלום שקבלו אביי ורבה לא היה על שלמדו תורה אלא על מעשים טובים שעשו בבין אדם לחברו. ע"ש.

תורה/מט) כמבואר בסוטה כא.י) לכן תלמוד תורה עולה על כולם. וגם התומך בלומד תורה זו מצווה שיש לה גדר של תורה/נא) כמבואר בתורה רד/נב) ועברה לא מכבה אותה. ולביאור הרשב"א זה חידוש של תורה שא"א להבינו בשכל שעל כן הפילוסופים לא עמדו עליו, שע"י אהבת ה' והמלכתו אדם מכין את לבו לעונג רוחני של עוה"ב כמו העוסק בחכמה, וכמה שעושה זאת ביותר מסירות נפש מגלה יותר אהבה ויותר המלכה פועל יותר הכנת הלב. אבל זה עדיין בבחי' מצווה שעברה יכולה לכבות אותה. אבל כשאדם לומד תורה ומחדש בה מכוחו של המפרנס אותו, נחשב למפרנס שיש לו חלק בתורה בעצמה שנתחדשה. וזו תורה שאין עברה יכולה לכבות.

ואין להקשות איך יזכה ממנה לעונג רוחני כי זה כבר נתבאר שלא תלוי בלימוד אלא באהבת ה' במסירות. ואעפ"כ עיין ברכות לד/נא) שעם הארץ שהחזיק תלמיד חכם שכרו יהיה שכר שניתן להשיגו בשכל בעוה"ז אבל שכר התלמיד חכם עצמו עין לא ראתה זולתו ית'.

ועיין יפה תואר/נד) על מדרש רבה בראשית עב ה'/נד) שמח זבולון דמשמע שם ששכרו של זבולון גדול משל יששכר, וכן כתב הרא"ם שגדול המעשה מן העושה (ב"ב ט.), וקשה מהגמ' הנ"ל. וע"ש שמסיק דלעולם ת"ח

מט) מוכח שמעלת המצווה היא המלכת ה' ואהבת ה' שמתגלה בעשייתה וממילא עבירה שהיא ההפך מכבה אותה. אבל תורה יש בה נוסף למצווה עוד מעלה שהיא ברית קיום העולם. וכן ראיתי ברמ"ז על זוהר שמות קלד: שמצווה במלכות ותורה ביסוד אבא. ואע"פ שבתורה ה' רבנו מבאר שמצווה היא אחדות עם הקב"ה, צ"ל שתורה היא אחדות גדולה יותר, כדאיתא בזהר ישראל והתורה והקב"ה חד. לכן אינה ביחס כלל למצווה ועבירה, לכן עבירה לא מכבה אותה.

י) סוטה דף כא. – ויש זכות תולה ג' שנים כו': זכות דמאי אילימא זכות דתורה הא אינה מצווה ועושה היא אלא זכות דמצווה זכות דמצווה מי מגנא כולי האי והתניא את זו דרש רבי מנחם בר יוסי כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את המצווה בנר ואת התורה באור את המצווה בנר לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה ואת התורה באור לומר לך מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם ואומר בהתהלך תנחה אותך וגו' בהתהלך תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך נודמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטין ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה שנאמר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה א"ר יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא תורה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא מתקיף לה רבה אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי בתורה אמאי לא הגינה עליהו אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא.

נא) עיין בהקדמת הזהר דף ת. שהלומד תורה עוסק בה רק במחשבה ודבור וחסר חלק העשייה וזה משלים התמכין דאורייתא. ועיין תורה ב' תנינא שהלומד והתומך בו שניהם ביחד מוליכים את ההלכה ע"ש מה שכתוב ביולדת שרגליה מצטננות כיון שהדמים עולים לדחוף את הוולד זה מתקיים במה שהתמכין דאורייתא שהם בחי' רגלין מעלים הדמים שהם הממון לת"ח ועי"ז הוא יולד את ההלכה. נמצא שניהם שותפין בחידושי ההלכה.

הקדמת הזהר דף ח. – רבי יוסי אמר, שכל טוב דא אילנא דחיי דאיהו שכל טוב בלא רע כלל ועל דלא שריא ביה רע איהו שכל טוב בלא רע, לכל עושיהם, אלן חסדי דוד הנאמנים תמכין אורייתא ואינון דתמכין אורייתא כביכול אינון עבדין, כל אינון דלעאן באורייתא, לית בהו עשיה בעוד דלעאן בה, אינון דתמכין לון אית בהו עשיה, ובחילא דא כתיב תהלתו עומדת לעד וקיימא כורסייא על קיומיה כדקא יאות.

נב) עיין תורה רד – מעלת הצדקה ידוע, פפרט שפונתנין לתלמיד חכם כמובא שהמעוה שפונתנין לתלמיד חכם הוא פחינת תמכין אורייתא, אבל באמת זה המעוה שפונתנין לתלמיד חכם הוא פחינת תורה ממש, ואין עברה יכול לכבות זה המעוה שפונתנין לתלמיד חכם, פי' אין עברה מכבה תורה' כמו שאמרנו רבותינו, וברונם לברכה (סוטה כא.) וזה המעוה הוא פחינת תורה ממש פ"ל. וזה מעוה ראשי תבות ואין עבירה מכבה תורה: ועוד יש פננין זה דברים הרבה, פי' בעת שגלה זאת ספר איזה מעשה פננין זה, אף לא זכינו לכתב פי' אם דברים אלה:

נב) ברכות דף לד: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו.

מהרש"א – אלא למשיא בתו כו'. כל הנהו דקחשיב הם שאמרו עליהם ספ"ב דכתובות (קיא ע"ב) ואתם הדבקים בה' וגו' וכי אפשר לידבק בשכינה אלא זה המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא כו' כמפורש שם בחדושינו שדבקות שלהן מביאין לידי שכר הנאמר בנביאים שכח ביד אדם הגשמי להשיגו אבל שכר הת"ח בעוה"ב הוא שכר רוחני ממש בב"ת שאין שכל ועין אדם משיגו רק עין אלהים שהוא בב"ת והיינו יעשה למחכה לו שהוא הת"ח או למחכה לו באותיות לחכמה לו וכן הא דקאמר כל הנביאים כו' אלא לימות המשיח שאז יחיו ויקומו בגוף ונפש לקבל שכר הגשמי שהשיגו הנביאים אבל לעוה"ב שהוא עולם הנשמות והרוחני אותו שכר רוחני שלהן אין שכל וכח הנביאים להשיגו ועין לא ראתה וגו'...

יד) יפה תואר על בראשית רבה עב ה' – (מקשה על המדרש שאומר) הקדים (משה רבנו בזאת הברכה) ברכת זבולון (לברכת יששכר) לכא' משמע דזבולון גדול מיששכר, לפי שמחזיק בידו, ולכן מקדימו. וכן כתב הרא"ם דגדול המעשה יותר מן העושה (ב"ב ט.). וקשה דגרסינן בפרק אין עומדין (ברכות לד:) כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל ת"ח עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך כו'. אלמא ת"ח עדיפי טפי ממחזיקיהם. וליכא למימר דדוקא לכבוד בעלמא מקדימים למחזיקיהם, אבל בשכרן לא ראי זה כראי זה, דאם כן אין המעשה גדול מן העושה. ועוד דאכתי קשה מדאמר (לקמן ס"ג פרשה כ"ה) וילקוט שמעוני ישעיה רמז תפה) עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות חופה לבעלי מצות אצל עמלי תורה שנאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף", ובעלי מצות היינו מהני ת"ח כדאמר בפרק מקום שנהגו (פסחים נג:) כל המטיל מלאי לכסי ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר "כי בצל החכמה כו"

אין דומה להם שהם דבקים מאד בשכינה, וכל שכן לדעת הרב שעולם הבא הוא התעצמות השכל במושכליו¹¹, ועיין אגרות משה¹² שכתב שבברכות לד: הכוונה למי שרק מזהנה לת"ח, אבל מי שעושה הסכם יששכר וזבולון עם תנאי, עליהם פסק הרמ"א בש"ע רמו ששכרו שווה ליששכר, ואין דברי חז"ל גוזמאות, אלא זה כפשוטו.

ולמעשה לכאורה נראה שחלקו של המפרנס תלוי עד כמה היה נצרך הלומד לעזרתו, ויש לדון מדין זה וזה גורם. ולצרף לזה שגם הרחבת הדעת גורם. מאידך לימוד מתוך הדחק ערכו גדול יותר (עיין תורה לח). ואולי כיוון שגם הלומד תורה, הלימוד מתחלק לקניין חכמה, וברור הלכה, להבין דבר מתוך דבר, אבל החידוש ואפילו חלק מהקושיות הן מתנת שמים, שנופל בדעתו משמים, נמצא שבאמת הלומד הוא כמלקט מציאות¹³, וכיון שעושה זאת מכוחו של המפרנס אותו, הרי הם שותפים במציאות, וכנ"ל עד כמה שאינו יכול בלעדיו. ולכאורה לפ"ז יש גם לדון אם יהיו שפתי המפרנס דובבות¹⁴ בקבר¹⁵ כשיאמרו הלכה בשמו¹⁶.

אלמא מהני ת"ח ישתתף עמו בשכרו, והיכי קאמר אבל ת"ח עין לא ראתה? ושמעתי אומרים שיש ג' מיני מהני ת"ח הא' בענין שזה נהנה וזה אינו חסר ובכה"ג ת"ח עדיפי מניה, ועז"א כל הנביאים לא נתבאו אלא למשיא בתו כו' שאין לו הפסד בהשיאו בתו לת"ח וכה"ג הן האחרות, והב' שזה נהנה וזה חסר ובכה"ג שוין. והג' כשסומך ידו מקטנותו שעדין אינו בן תורה שהוא סבה לכל מה שלמד כגון עזריה לשמעון דמייתי לקמן בפרשה הנז' ובכה"ג עדיף המחזיק מת"ח עצמו ובכה"ג הוא קדימת זבולן ליששכר. ומ"ש שיש מהנה באופן שאינו חסר אינו במשמע דהיינו עושה פרקמטיא, אבל היה אפשר לחלק בין מהני באקראי ובין מפרנסו בקבע.

אבל אלו החלוקים רחוקו מני דלא נהירא כלל שיהיה מהני ת"ח עדיף מיניה, דלא דמי למעשה שגדול מן העושה דהתם אין העושה היה חפץ לעשות המצוה כלל והמעשה אותו הוא העיקר, אבל המחזיק יד ת"ח לא בשביל זה הוא מעשה אותו וכל הקודם לתכלית התכלית טוב ממנו, והראיה לשמעון אחי עזריה מייתי ליה לקמן בפרשה הנוכח בהדי אחרוני דקאמר עליהו בצל החכמה כו'..... ועוד שאין במקראות רמז לזה טפי מזה.

ולכן נראה דלעולם ת"ח אין דומה להם שהם דבקים מאד בשכינה, וכל שכן לדעת הרב שעולם הבא הוא התעצמות השכל במושכליו, שלא יתכן שמי שאינו ת"ח ישיג כמוהו. אמנם מ"ש "כי בצל החכמה בצל הכסף כו'" לא אמר שהם שוים אלא שהם אצלם, כלומר מדרגה קרובה להם, והכוונה שאף שאינם בעלי השכלה שמוזה הצד הדבקות כנמנע בחקם, ה' יחנם השכלה קצת להדבק בו והוא מ"ש בשלהי כתובות "ובו תדבק" זה המשיא בתו לת"ח. וממה שנתלה שמעון בעזריה אין ראיה דעזריה עדיף, דאין יורה התנא זכות עזריה בשמעון, אם לא יאמר לשון זה, וכן הקדמת זבולן ליששכר לאם לא כן מהיכן נלמוד שזוכה עמו:

¹¹ **הובא במתיבתא** ילקוט ביאורים ברכות לד: ועי"ש עוד קושיית קונטרס עץ פרי שמקשה מברכות לד: על הרמ"א יו"ד רמו דמשמע שם ששכרו של זבולון שווה ליששכר.

¹² **צ"ע נראה** כוונתו בזה ועיין לעיל מש"כ בשם הרשב"א.

¹³ **שו"ת אגרות משה** יורה דעה חלק ד סימן לו אות טז – פשוט שגם מי שהתנה עמו להיות שותפין, שהוא שכר וזבולן, נמי עין לא ראתה. דכיוון דנחשב לו כלומד בעצמו כדכתב הטור, הוא כלומד בעצמו ממש כפשטות הלשון בלא גוזמאות. ולא מצינו כלל בספרי הפוסקים שיכתבו גוזמאות, אלא הוא ודאי פשוט שלהטור והרמ"א והש"ך – שכן פסקין ונהגין בכל המקומות שלנו שנחשבין מבני אשכנז וצרפת – הוא כפשוטו, שגם השותף וזבולן ג"כ הוא כישכר הלומד תורה, ששכרו עין לא ראתה. ומה שא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הוא רק למהנה לת"ח – שעזרו ומהנהו, כמשיא בתו לת"ח, וכמהנה ת"ח מנכסיו שוראי הוא רק במקצת.

¹⁴ **כך ראיתי** מפרשים (הרב"י ישר ז"ל בהסכמה לספר שמח וזבולן) שיששכר נעשה כמו שליח של זבולן ללקט לו מציאות שהדין הוא שהמציאות שייכות למשלח. וצ"ע נמצא בכיכול הכל שייך לזבולן ואילו יששכר מקבל מתנת חינוך. ובדאי כוונתו שיש בזה רק בחי' של שליחות כי פשוט שליקוט תורה ורחנית אינה קניין שיכול אחד להגביה לחברו. אלא שיש בחי' כח משלח בשליח וזוכה עמו מכוחו.

¹⁵ **עיין יבמות צו:** – אזל ר' אלעזר אמר לשמענתא בי מדרשא ולא אמרה משמיה דרבי יוחנן שמע רבי יוחנן איקפד..... ורבי יוחנן מאי טעמא קפיד כולי האי דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב אגורה באהלך עולמים וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם יהי רצון [ודף צו]. שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר אמר ר' יצחק בן זעירא ואיתימא שמעון נזירא מאי קראה וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים ככומר של ענבים מה כומר של ענבים כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף תלמידי חכמים כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעוה"ז שפתותיהם דובבות בקבר:

¹⁶ **עיין רוח חיים** לר' חיים מוולוז'ין על אבות ב' יא שכתב שרק ליששכר יהיו שפתיו דובבות בקבר ולא לזבולן. וכן כתב החיד"א בספר דבש לפי מערכת ח' ג'. לעומתם בשם החפץ חיים כתבו שגם זבולן שפתיו יהיו דובבות בקבר וכן כתבו עוד הובאו דבריהם בספר שמח וזבולן פרק כה אות לג. גם עי"ש טעם לזה – היות שנתן הזבולן מכספו שזה חלק מנפשו ונשמתו שעמל וטרח עליו והחיה בזה את נשמת יששכר כדי שילמד תורה נהיה ביניהם קשר נפשי ונתאחדו בנפשותם ובנשמתם, ועל כן בשאומרים דבר שמועה מפיו של יששכר ומעורר בזה את חיות נפשו הרי ממילא נתעוררה בזה גם נפשו ונשמתו של זבולן שהרי הם קשורים זה בזה, וכדאיתא במדרש (שמו"ר פ"ב ה) לענין תאומים דכשאחד חש בראשו אף השני חש בזה. (הובא גם בעלים לתרופה בעלו גליין תקצ וגליין תקפב-ג)

¹⁷ **ולפי שנחלקו** אם שפתיו דובבות דווקא כשמוכרים שמו (ראה בתורה יב. שטוב ללמוד ש"ע עם באר הגולה כדי להזכיר שם החכם שחידש את ההלכה ובעלים לתרופה בעלו בהר תשעט בשם שו"ת פנים מאירות ויערות דבש הוכיחו שא"צ להזכיר שמם. והחיד"א סבר שכן צריך להזכיר עי"ש) צ"ע שמסתמא יזכירו שמו של הלומד ולא של התומך. ואפילו באלה שעשו הסכם ותנאי לא שמענו אלא על שמעון אחי עזריה שהזכירו גם את שמו של התומך. ועפ"ר התומך לא ידוע. וראיתי שגם המהרש"א נקרא שלמה אידייליש על שם חמותו שפרנסה אותו. (הובא בקנין תורה שמיני תשסח בשם השל"ה בספרו מעלות הצדקה, אמנם לא נתפרש שם אם עשו הסכם)

אבל המשתתף ברווחיו עם לומד תורה כיששכר וזבולון בהסכם ותנאי על חלוקת השכר, ולא יכול לחזור בו אלא מדעת שניהם, בוודאי שכרו יותר, כי הם שותפים ממש ולא רק יששכר שליח של זבולון אלא גם זבולון שליח של יששכר ולכאורה בכה"ג הם שותפים ללא חשבון של זה וזה גורם אלא שותפים ממש.³⁰ וגם מדין המחובר לטהור טהור, יזכה תמיד מכוחו לקבל אור גדול, ונראה שלזה כוון רבנו במה שאמר שזבולון בחי' חיצוניות ליששכר, דהיינו שמכח ההסכם ביניהם נעשה זבולון כמו קליפה לפרי ליששכר ותמיד יזכה מכוחו לאור ועונג נפלא אלא שתמיד יהיה רק מכוחו של יששכר. ומסתבר מאד שאע"פ שעשו הסכם יהיה חילוק גדול בין עשיר שבקלות תומך בלומד תורה לבין מי שתומך בת"ח במסירות נפש שממש מחסיר מצרכיו ההכרחיים כדי לתמוך בלומד תורה. ובסוטה כא. ³¹מבואר עוד שדווקא כשתומך בו בזמן עניו לחלוק בשכרו על התורה שילמד מכאן ולהבא, אבל לא מועיל הסכם על תורה שכבר למד התלמיד.

עוד בעניין קונה עולמו בשעה

עוד צ"ע מהספר בית דין של מעלה מעשה באדם שעבר על כל התורה כולה לבד מנטילת ידיים שהקפיד עליה במיוחד עד כדי מסירות נפש ונפטר כשמסר נפשו על כך ובא בחלום לרב העיר שיתיר לו החרם שהחרים אותו בחייו והרב הבחין בו שנעשה למדן ושאלו על כך וסיפר לו שהמלאך שנברא ממצות נטילת ידיים לימד אותו את כל התורה כולה. ולפ"ז צ"ע אולי גם הקונה עולמו בשעה אחת המלאך הנברא מאותה מצווה שבה קנה עולמו, הוא ילמד אותו את התורה וירגיש תענוג עוה"ב. אבל אולי אפשר לתרץ עפ"י תורה רפו שפשטא אורייתא על ידה מעלים את שערי גן עדן שטבעו בארץ, ממילא כדי להיכנס לג"ע חייב ללמוד פשטא אורייתא, אבל העונג והעדן שבגן ולהרגיש תענוגים לזה צריך כלים, והם לא הפשטא אורייתא עצמה, אלא כל היגיעה וההתגברות על מניעות עוה"ז, שהם מכח פנימיות התורה דהיינו הקרבת אלקים שרוצה לזכות ע"י התורה ומתאמץ לזכות לזה דייקא בחושך ומניעות עוה"ז, והכלים האלה א"א לקנות בשעה אחת, דמי שלא הבין בע"ש מה יאכל בשבת. וכן שמעתי מהריצ"ח תורה כא שיעור לב שגם בשעולים בעוה"ב מדרגה לדרגה זה באיזה אופן מכח יגיעה של עוה"ז שהייתה (שמעלה אותה בבחי' ירידה צורך עליה)

עיי' ספר המדות ערך לימוד אות לג – הרגל הלימוד עולה על כל המצוות ונראה שיש ידיעת התורה פשט ויש מה שמבין בתורה ויש מה שמרגיש בתורה והם חכמה בינה ודעת עוד יש בחי' כתר דהיינו מה שמרגיש מהארת הכתר והמקיפים וצ"ע מה הוא הרגל הלימוד האם מצד ויט שכמו לסבול או מצד שמרגיש נעימות התורה ונראה שהכוונה לנעימות דייקא בכל דרגה שהיא, דהיינו שמצד ליבו רוצה בלימוד, ולא מצד שמרגיל עצמו להכריח עצמו (אם בכלל זה נקרא הרגל, כי הרגל זה דבר שממשיך מעצמו, בבחי' רגלי איניש ערבין ליה, בבחי' מה שאמר דוד המלך רגלי היו מוליכות אותי לביהמ"ד, וצ"ע אם אע"פ שבביהמ"ד עצמו לא נהנה) אבל נ"ל שיש לחלק, כי מה שמכריח עצמו ללמוד גמרא, אין זה פגם, אלא העיקר הוא, האם כששומע תירוץ האם שמח בו, זה המבחן לרגילות ואהבת התורה, כי מה שהגמ' קשה זה מחמת העוונות, וזה בעוה"ב לא יהיה, וכמובא במדרש אם לא נשברו הלוחות לא היה קשה הלימוד בתורה, וכ"ש בעוה"ב שם עולם השכר, אבל לשמוח בתירוץ ויישוב לקושיא קשה, זה מראה על האדם אם אוהב ורגיל בתורה, ועוד יותר מעלה כשגם כואב לו ומעסיק מחשבתו בקושיא כשאין לו תירוץ. לאפוקי מאותם שלומדים כמה שנים ככולל ולא כואב להם קושיא ולא מתלהבים מתירוץ רק לומדים כי צריך ללמוד, שאמנם בודאי זה מעלה גדולה שמכריח עצמו לעשות רצון שמים, אבל אין זה נקרא הרגל הלימוד העולה על הכל. כי לא נעשה הרגל אלא רוצה תמיד לפטור עצמו, כך נ"ל.

עוד צ"ע עיי' תורה ז' אות ג' שישאל בהר סיני פסקה זהמתם ע"י שקבלו תרי"ג עיטין, וקשה הרי לא קיימו, רק קבלו, ומוכרח לתרץ שכיון שקבלו באופן של התפעלות עצומה, עד שפרחה נשמתם, לכן נחקק בהם האמת ברגע, ובטלה את זהמת הספק מליבם (כמבואר בכלבו על ההגדה ד"ה אילו קרבנו להר סיני ולא נתן לנו את התורה). וא"כ אפשר שכך גם קונה עולמו בשעה אחת וזכה, שהרי מת מתוך התפעלות עצומה מהארת האמת, והבין גודל חטאו, דהיינו מרוב אמת שהאיר לו עד שנתבטל גופו וישותו לגמרי פרחו נשמתו. ואולי אדרבה יזכה יותר מרבים שכל חייהם לא זכו מעולם לכזו התפעלות מהאמת. רק קיימו עצת הצדיקים כמצות אנשים מלומדה.

³⁰ ראיתי מחלוקת בזה כי כל דבר תורה וחידוש תורה שבלי התמיכה לא היה תלמיד לומד נידון בשנים שעשאוה והתומך הוא המעמיד שאינו בטל. (דזה וזה גורם אם אין בכוחו של אחד מהם להחמיץ אסור (ערלה ב' יא)) מאידך למ"ד שיששכר מפסיד הרי מסתמא לא התכוון להפסיד. וגם למ"ד שאינו מפסיד אפשר שתלוי בשתי הסברות של הרב פישר ז"ל אם נחשב כשכירו ללקט מציאות או כיון שעל ידו לומד בהרחבת הדעת. כי הרחבת הדעת יש בכל תומך אבל שכירו מסתמא צריך לזה הסכם ותנאי.

³¹ סוטה כא. – מאי (אם יתן איש את כל הון ביתו) בזו ובזו לו? אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא כרבי יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הו, הלל עסק בתורה, שבנא עבד עיסקא, לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג, יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'.

רש"י – שמעון אחי עזריה – תנא הוא במשנה קמייא דובחים ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכך הוא נקרא על שם עזריה אחיו וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהי' מפרנסו: הלל עסק בתורה – מתוך עוני רב כד מפרש במס' יומא (דף לה):

עד כאן ההקדמה

*

תורה קצא [סד]

דע/סד) שאפשר שישב אחד אצל חברו במקום אחד/סו בג"ע [סז], ולזה יהיו כל התענוגים והשעשועים וכל/סח הש"י עולמות/סט דהיינו השגות אלוקות/ע [עא]/עב, וחבירו לא ירגיש/עג כלום

^{סו} לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^{סח} **שיח שרפי קודש** – חלק ה קלח – אמר פעם המגיד משרהויץ ז"ל בצחות: היכן שהשתמש רבנו במאמריו בלשון 'ודע' הרי הוא כהבזק מעולם האצילות, "אזכור דער רבי זאגט ודע, איז דאס א פונק פון אצילות". כל כך גבהים נוראים וקדושים הם..

וצ"ע הכוונה בזה שהרי כל הספר הזה הוא השגות מעתיק. עכ"פ אם לשון דע מורה על השגה גבוהה יותר מהאחרות, נ"ל שכאן הטעם כי בא לתרץ מחלוקת בין המפרשים, דהיינו בין צדיקים עצומים שנחלקו בשתי קצוות ממש האם קונה עולמו בשעה אחת זכה בכל, או שרק זכה שלא להמשיך לחטא. ובוודאי כל אחד מהם תומך יתדותיו בהקדמות מבוררות לו, ואלו ואלו דברי אלקים חיים. נמצא שהבא ליישב את המחלוקת מוכרח להוריד השגה מעולם גבוה מאד.

^{סו} **צ"ע** כפל הלשון ואולי כי לשון "אצל" אפשר לפרש בסמוך לו לכן הוסיף במקום אחד, אבל א"כ יאמר רק במקום אחד, וכנראה, שגם זה לא מדויק כי אין שנים שוין לגמרי כמבואר בתורה כה. ומה שאמר במקום אחד לומר שמצד המקום לא היה ראוי שיהיה חילוק ביניהם בהרגשת התענוג.

^{סז} עיין סדר ההורות חלק תנאים ואמוראים אות י' – ר' יהושע בן אלם הגידו לו בחלום, שמח בלבבך שאתה וננס הקצב מושבו ומושבך בגן עדן וחלקך וחלקך שוין כאחד. ועיין ספר חסידים אות תרכ"ג (ואות תרצה במהדור' ברית עולם) מעשה בחסיד אחד שעשה שאלת חלום מי יהיה חברו לעוה"ב.

^{סח} **ובל הש"י עולמות** – משמע שיש צדיק שיש לו רק חלק מהש"י עולמות ויש צדיק שאין לו כלל עולמות להתענג ולהשתעשע בהם, וכאן נקט רבנו דרך קיצונית שאפשר שאע"פ שהם זה אצל זה אחד יש לו הכל ולחברו אין כלום. ועיין לק"ה מוזהר ד' עפ"י שיחות הר"ן אות צו כיצד זוכים לש"י עולמות. עיין בזה לעיל בהקדמה.

^{סט} **תענוגים**, שעשועים, ש"י עולמות, – ג' בחינות.

עונג – עין ספר יצירה – נוסח הדפוס – פרק ב – אין בטובה למעלה מענג. עכ"ל. וכתוב אז תתענג על ה'.

שעשוע – הוא בחי' ש"ע נהורין. עיין ספר הליקוטים – ספר ישעיה – פרק י ושעשע יונק על חור פתן וכו': – הנה בפנים העליונים יש ב' מיני ש"ע נהורין, כנודע. וז"ס וש"ע ש"ע, ב"פ מיני ש"ע. והנה שורש ש"ע נהורין אלו, הם סוד שם ס"ג. כי הנה ו"פ ס"ג, גי' חשמ"ל, והש"ע נהורין עם ח' אותיות שיש בב' היות' שבהם, הרי ש"ע ח, והנה ס"ג בריבוע הוא בגי' יונק. וזהו ושעשע יונק. והנה יונק הוא מטטורין, על חור פתן, שהוא דכורא דקליפא, כי כבר נמתקו. ועל מאורת צפעוני וכו', לילי"ת. ידו הרה, כי כבר הקליפה דנוקבא נמתקא ג"כ:

ש"י עולמות – כמ"ש להנחיל לאוהבי יש, וראיתי מפרשים שכוונה לחכמה עילאה שהיא בחי' יש מאין, דהיינו שרש ההשגות של החכמה היוצאת מהאין. והן בבינה עילאה דהיינו כתר דז"א דהיינו מה שהצדיק שהוא מרכבה לז"א משיג באריך אנפין שבכתר שם יש תרין אורות שחצי מהם גמט' ש"י שאותם משיג זעיר אנפין. (ע"ח שער ז"א פ"א)

ועיין יערת דבש ח"ב דרוש ד' שכתב שהם שכר רמ"ח מצוות עם חומש מלאגא שהוא עוד סב סה"ב ש"י.

עיין שיחות הר"ן אות צו – ... חכמינו, זכרונם לברכה, אמרו (רט): 'שעתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות' וכו'. וישער בדעתו גדולת עולם אחד וכמה וכמה בתים יש בו, וכמה וכמה חצרות ומבואות, וכמה וכמה עירות ומדינות וגדל שטח של כל עולם, וכמה וכמה כוכבים ומזלות עד אין מספר וגלגלים נפלאים ונוראים שיש בכל עולם ועולם. כי כל אלו יש בעולם אחד מהעולמות. ומעתה ש"י עולמות שיש לכל צדיק, מה יקרה גדולתו ושעשועיו ותענוגיו עד אין להעריך ולשער:

והנה הש"י עולמות שיש להצדיק הוא בונה אותם ממחלקת. כי כל דברי המחלקת שכל אחד מדבר הם בחינת אבנים. כי האותיות נקראים אבנים כמובא בספר יצירה (ד יב) (רט) "שתי אבנים בונות' וכו', והם בחינת חלוקי אבנים, כי האבנים הנאים על ידי דבריהם של המחלקת הם מחולקים ואין להם חבור. והצדיק נוטל אלו האבנים ומחבר אותם ובונה מהם בתים כי הוא עושה שלום ביניהם ומחברם ומסדרם יחד זה על זה עד שבונה מהם בית. וזה בחינת שלום בית, שעושה מחלוקי האבנים הנ"ל בחינת שלום בית ומהבתים נעשה עיר עד שנעשה מהם עולם מלא, וכן ש"י עולמות. וזה בחינת "להנחיל אוהבי יש" (משלי ח כא) (אוהבי דיקא בחינת אוהבה ושלום, כי על ידי השלום ואהבה שעושה בין החלוקי אבנים נעשו הש"י עולמות כנ"ל). וזה מה שאמרה אביגיל לדוד, בעת שחלק עליו נבל ודבר עליו סרה כנאמר שם אמרה לו. (שמואל ב ז יא): "ועתה ידעתי כי בית יעשה לך ה'", הינו על ידי זה המחלקת "יעשה לך ה'" בית מהאבנים הנ"ל כנזכר לעיל:

ועיין חיי מוהר"ן אות מג – ובזה תוכל להבין מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במשנה (עקצין סוף פרק ג), "עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י [שלוש מאות ועשרה] עולמות" והדבר נפלא ונשגב מדעת האדם אף יתרבו אלפי אלפים ורבי רבבות עולמות כל כך עד שיגיע לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות. כי מימות עולם עד הסוף בודאי נמצאים צדיקים רבים מאד וכמו שכתוב (תהלים קל"ט): "אספרם מחול ירבון" וגם בתיב (ישעיה ס), "ועמך כלם צדיקים" כי בודאי כל ישראל יודרכו ויהיו בכלל צדיקים:

אף על פי השבון הנ"ל של עצם מספר הבתים שנגעשים על ידי הקבוצה של ישראל בכל פעם שנתוסף עליהם שכן אחד, על ידי זה יעלו לעולמות רבים עד אין מספר. אף על פי שבודאי בכל עולם ועולם בודאי יש בו אלפי אלפים ורבי רבבות בתים, אף על פי כן עצם מספר הבתים הנ"ל על ידי הצרופים הנ"ל ממאה נפשות ומאלף ומיותר וכו' וכו' עולה עד אין חקר ואין מספר מה שאין הפה יכול לדבר והלב לחשב. עד שיהיה נעשה מהם ש"י עולמות לכל אחד ואחד, ובכל עולם ועולם יהיו אלפי אלפים ורבי רבי רבבות בתים. שים לבך היטב לכל זה והבן היטב כי דעת לנבון נקל, והעקר שתהיה באמת ובתמימות.

ע **עיין לק"ה מוזהר ד' אות ד** – כי עקר הש"י עולמות שהם קבול השכר של הצדיקים בעולם הבא הם בחינת השגות אלקות ששישגו אלקותו ואחדותו יתברך בהשגות נפלאות כאלה שממם יהיו נבנין בחינת בתים והיכלות ברוחניות עליון שהם בחינת ש"י עולמות אשרי

וביניהם ת"ק שנה, סה"כ י"ד פעמים מהלך ת"ק שנים, והיינו שמים לרום, לפי רבנו לקמן שהם אלפי אלפים פרסאות/ע"ט, (אע"פ שמעל הרקיע השביעי הנקרא ערבות יש עוד עד אין סוף). ועומק הארץ הוא הרבה פחות, כי הוא חצי שליש הקף כדור הארץ, בערך יד ק"מ/מ"ו אלא הכוונה שהוא מכוסה ונעלם. נמצא רוצה לומר שהמרחק מקצה השמים/ע"ט עד לב כדור הארץ, הוא משל לרוחב הלב שצריך מלך כדי להנהיג את מלכותו וכל המדינות שבה/ע"ט, או הפירוש לצדדים, שכמו שרום שמים נעלם ועומק הארץ נעלם כך לב מלכים אין חקר/ע"ט, או אולי הכוונה שהשמים יש להם רום מוגבל ועומק הארץ מוגבל אבל לב מלכים אין חקר אין לו גבול, **וכשרז"ל (שבת יא.)** ^{פד} **אם יהיו כל הימים דיו ואגמים** ^{פה} מלשון גומא/ע"ט שהוא הקנה סוף הגדל באגמים, **קולמוסים** ^{פז} לכתוב בהם **וכו'** וכל השמים יהיו יריעות קלף לכתוב עליהם/ע"ט וכל בני העולם סופרים שידעו לכתוב, **אין מספיקין לכתוב** ^{פט} **חללה** ^צ רוחב הלב **של רשות** ^{צא} דהיינו המלכות **שנאמר שמים לרום** ^{פז} **וכו'** ולב מלכים אין חקר, פי' הפשוט שא"א להבין כיצד בלב אחד נכנס כל

ע"ט צ"ע כי 18250 פרסאות כפול 14 הם 255,500 פרסאות וזה לא אלף אלפים שאמר רבנו דהיה צריך להיות לפחות ארבע מיליון פרסאות. כי מיעוט רבים שנים, נמצא שאלפי הוא לפחות 2000 ואלפים הוא גם 2000 סה"כ 4000000.

^פ **כי הקף כדור הארץ אפשר למדוד** והוא בערך מ' אלפים ק"מ, ושלש ממנו הוא עובי הארץ, כידוע הכלל במשנה עירובין פ"א מ"ה פל' **שִׁישׁ בְּהֶקְפוֹ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טַפַּח:** (הכוונה בערך, אבל בדיוק הוא 3.14) נמצא עומק הארץ דהיינו אמצע עובי הכדור הוא בעומק 6.37 אלפים קמ'.

^{פא} **צ"ע** לכאורה שמים לרום הכוונה עד השמים ומהשמים למעלה עד אין סוף. אבל רבנו אומר שיש אלפי אלפים פרסאות משמע שמתכוון לאיזה גבול ששם הוא קצה השמים.

כעין זה תורה נד אות א' – והקדו'ש ברוך הוא מצמצם אלקותו מאין סוף עד אין תכלית. עד נקדחת המרפז של עולם הגשמי שעומד עליו, ומזמין לו לכל אדם מחשבה דבור ומעשה, לפי היום ולפי האדם ולפי המקום. (אבל שם הכוונה לגשמיות העולם שעל הארץ כגון השווקים ומקומות מגושמים שעל הארץ)

ועיין תורה א' תנינא אות יד שיש צדיק שלבו רחב כל כך עד שיש מקום בלבו לכל אחד מישראל בבחי' הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו.

^{פב} **אפילו** מדינה אחת, וכל שכן מלכים שמלכו בכיפה, דהיינו על כל העולם אחאב כנבוכדנצר ואחשורש (מגילה יא.)

^{פג} **כך משמע** לקמן שכותב ו' המוסיף, רום שמים ו'עומק הארץ. אבל מאידך ממה שאומר שלב מלכים גדול מהם, אולי הכוונה לבחי' רוחב לב. וצ"ע.

^{פד} **שבת דף יא.** – ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסים ושמים יריעות וכל בני אדם לבלרין אין מספיקים לכתוב חללה של רשות מאי קראה אמר רב משרשיא שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר:

רש"י – חללה של רשות – עומק לבם, שהוא צריך להיות לו לב לכמה מדינות, למס הקצוב ולכמה מלחמות ולכמה משפטים, והכל ביום אחד:

השפת אמת כאן פי' שלא יתכן במציאות על כן רק לה' המלוכה. ובן יהוידע כאן פירש שהכוונה למלכים ראשונים שכל ההנהגה היתה בידם, אבל מלכים של היום יש להם הרבה שרים שכל אחד ממונה על חלק ממנה.

^{פז} עיין ירימיה נא לב אגמיהם שרפו באש פירש רד"ק ונצודת ציון הגומא הגדל ע"פ המים. וגומא הוא קנה סוף עיין בכור שור שמות ב' ג' שגומא הוא סוף. ופרש"י שמות יג יח. שסוף הוא קנה. וקנה מננו הקולמוס מבואר במסכת כלה רבתי ו' א'.

^{פו} **נראה** כמו שלאגם קוראים על שם הסוף כך להפך לקנה על שם האגם אבל צ"ע כי שם כתוב ים סוף ולא סוף לבד כמו כאן אגמים לבד.

^{פז} **כמבואר** במסכת כלה שקולמוס לכתובת ספרי תורה תפלין ומזוזות נעשה מקנה סוף, וכן יש נוהגים סופרים מעדות המזרח גם היום, אבל האשכנזים נוהגים לכתוב בנוצה. ובזמן חז"ל שאמרו זאת לא היה מכשירי כתיבה אלא דיו וקנים ונוצות והנייר היה פחות מצוי מיריעות עור.

^{פח} **ימים** דיו ושמים יריעות – נמצא במשל שהתחתון רושם בעליון. אבל נראה שפשוט לא מצא בארץ משל ליריעות שהם כל כך גדולים כמו יריעה ביחס לדיו שצריך לה.

עיין גם תחילת הקדמות שאומרים בשבועות – גוויל אלו רקיעי וקני כל חרשתי.

^{פט} **אין מספיקין** לכתוב חללה של רשות – צ"ע אם הוא חלל מה יש לכתוב. ואם כפשוטו לכתוב כל צרכי המדינה שמלך שם לבו עליהם לכאורה יש להם גבול. ואולי רומז לחלל הפנוי מאלוקות שיש בלב מלך גוי שעל כן מרגיש שיש רשות בידו לעשות כל חפצו.

^צ **חללה של רשות** – הוא משל ללב מלכים אין חקר, משמע שהחלל הוא רוחב לב לתת ליבו לכל פרטי המדינה. וצ"ע מדוע הוא נקרא חלל הרי אדרבה הוא מלא מכל המדינה שלו. ואולי רומז לחלל הפנוי שנקרא חלל אע"פ שהוא מלא מכל העולמות. דהיינו כמו בחלל הפנוי שצריך לרוקן אותו מאיזה דבר ולעשותו חלל ורק עי"ז יש מקום לכל העולמות הכי נמי לב מלכים הוא ע"י שמרוקן את לבו מצרכי עצמו וחושב על צרכיהם. אלא שזה שייך במלך ישראל ולא במלך גוי. שמבואר בזהר דכל עביד לגרמי עביד.

^{צא} **רשות** – צ"ע מדוע המלך נקרא רשות. וכן באבות א' י' אל תתוודע לרשות.

אבות פרק א' (י) שְׁמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן קָבְלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אָמַר, אֲהֹב אֶת הַמְּלָאכָה, וְשָׂא אֶת הַרְפָּנוֹת, וְאַל תִּתְוַדַּע לְרִשְׁוֹת:

רע"ב – השררה קרויה רשות מפני שהרשות בידה לעשות כרצונה: **רבינו בחיי** – ומה שנקרא המלכות רשות מפני שיש לו רשות להרים והשפיל להציל ולהרוג ולעשות כל רצונו במלכותו. **מגן אבות** לרשב"ץ – ואל תתוודע לרשות, הוא השולטנות והמלכות, מענין ראש. ויש מפרשים, מפני שהרשות בידה לעשות כרצונה.

מדרש שמואל – ואפשר לי לומר עוד בשנפרש מלת רשות על היצה"ר דהא המלכות לא נקרא רשות אלא מפני שהרשות בידו לעשות כרצונה וכן דרכו של יצה"ר שמורה לאדם שהרשות בידו לעשות כל תאוותיו כי מועצותיו לאדם הם כל אשר תמצא ידך לעשות עשה. ואמר כי שני דברים גורמים לאדם שיתגבר יצרו עליו. הא' הבטלה כי הבטלה מביאה לידי זמה ולידי הרדורים רעים וכן נאמר ברשעים בעמל אנשו אינמו. והב' הגאווה והשררה והרבנות כי שם ביתו של יצה"ר.

צרכי המדינה, אבל לפי רבנו נ"ל שהפירוש חללה של רשות בחי' חלל פנוי מאלוקות, שעל כן מרגיש שיש לו רשות לעשות כל חפצו בלי גבול.

נמצא שלב מלכים גדול הרבה/צ"ב כמו **מרום השמים** ועד **ועומק הארץ, שתופסים כ"ב** כל כך **מקום כמה וכמה אלפי פרסאות, והלב והמוח של מלכים, שקטנים מאד במקומם, הם תופסים הכל עד שיכול ליתן לב על כל מדינה/צ"ד ומדינה ולתפוס ולהצטייר/צ"ה בלב/צ"ו כל מדינה ומדינה** שבמלכותו **ותכונות השמים/צ"ז** אולי כוונת רבנו שאי אפשר להנהיג כל צרכי המדינה אלא ע"י שגם יודע לחזות בככבים טבע כל אדם לפי זמן לדתו ואת העתיד להיות בכל זמן **ויותר ויותר מזה** אולי הכוונה לכל השבע חכמות/צ"ח, **כי לב מלכים אין חקר** אין לנו השגה כיצד יכול לב ומח של אדם גשמי להשגיח על כל כך הרבה פרטים ולחשב צרכיהם ולדאוג להם, כנ"ל.

ראה את המשל הנ"ל **והבן** דבר מתוך דבר **וחכם/צ"ט** דהיינו שלפי זה תפנים בלבך את המסקנה שהבנת, (היינו דעת), עד כמה היא **גדולת הבורא/ק** שמשגיח על כל פרטי הבריאה ומחדש ומקיים בכל יום ודואג לכל פרנסתם וכל צרכיהם ומנהיג הגלגלים ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כינים/ק"א בעוה"ז ובכל העולמות עד אין חקר. ותבין לפי זה, אם ללב מלך גוי אין חקר כיצד מכיל בלבו ומוחו כל צרכי מלכותו שהיא כמה אלפי קילומטרים וכמה מיליוני בני אדם. אם כן כמה אין חקר ללב של יהודי צדיק שהשגתו ותענוגו בנן עדן תהיה השגת הבורא מלך מלכי המלכים, שמשגיח על המוני עולמות, על כל פרט שבהם ומחדשם מקיימם ומפרנסם וכו'. **אין המועט/ק"ב** לב יהודי גשמי, מחזיק את המרובה [ק"ג] השגות כאלה נפלאות, דהיינו **שחתיכת לב קטן כזה, ומוח קטן כזה, של אדם יתפוס במקומו דברים גדולים כאלה, וזה רק מחמת שנמצא שם האלקות/ק"ד, כי עיקר**

^{צ"ב} **נמצא** שלב מלכים גדול הרבה מרום וכו' – צ"ע מהיכן נמצא שלב מלכים הרבה יותר מרום שמים וכו'. ואולי כי מפרש את הפסוק שמים לרום וארץ לעומק שאע"פ שהם אלפי פרסאות אבל יש להם גבול ואילו לב מלכים אין חקר וגבול.

^{צ"ג} **מרום** שמים ועומק הארץ – ועומק בו' המוסף, משמע שכל אחד לחוד הוא משל ללב מלכים, ולא מרום עד עומק. וצ"ע.

גם צ"ע בשלמא רום שמים הוא אולי כמה אלפי פרסאות, אבל עומק הארץ הוא ידוע שהוא חצי שליש היקפה, דהיינו 1/6 מ-10,000 פרסאות שהוא 1667 פרסאות עומק עד לב הארץ. והוא הרבה פחות מאלפי אלפים. ולעיל פירשנו שהכוונה מצד שהם כל כך רמים או עמוקים הם נעלמים כמו לב מלכים שאין לו חקר.

אבל א"כ הלשון כאן שלב מלכים גדול הרבה יותר מהם צ"ע, לכן אולי צריך לדחוק את הלשון ולפרש גדול הרבה כמו מרום שמים עד עומק הארץ, דהיינו רוחב לב גדול הרבה כמו המרחק מרום שמים עד עומק הארץ ולא שגדול מהם.

^{צ"ד} **מדינה** – באור שמות נרדפים שבתנ"ך (לרבי שלמה אהרן וורטהימר) אות ע – ערך עיר, מדינה – ראב"ע (דניאל ב', מ"ח) כתב: יש אומרים כי מדינה שם מחוז (נראה שרומז בזה לרבה אסתר פרשה א' כל מקום שנאמר מדינה – היא אפרכיא, וכן ברבה רות ס"פ א'), אם כן איך היה לאחשורוש שבע ועשרים ומאה מדינה, ומלך שיש לו עשרה הוא מלך גדול, וכתוב וגזל ומשפט וצדק תראה במדינה (קהלת ה', ו'), שהטעם עיר המלוכה, וכתוב ליהוד מדינתא לבית אלהא רבא (עזרא ה', ח'), ועוד ואני בשושן הבירה אשר בעילם המדינה (דניאל ח', ב'), ואם עילם מחוז למה לא אמר במדינת עילם כאשר פירשו במדינת בבל עכ"ד. ורד"ק כתב, מדינה ומדינה ככתבה – ידוע, והיא כוללת ערים רבות, וכן בעילם המדינה, או הוא פעם כלל ופעם פרט ע"כ. ובחתם תכנית כתב ראייה כי מדינה היא מחוז מהכתוב מדינה ומדינה ככתבה, ומעולם לא נשמע שישנו הכתיבה מעיר לעיר כי אם ממחוז למחוז. ועי"ש עוד אריכות.

^{צ"ה} **ולתפוס ולהצטייר** – צ"ע מדוע לשון התפעל, ולא נקט ולציייר כמו ולתפוס. ואולי ללמד על רוחב הלב שמכיל כל כך עד שא"א לצייר אלא רק לתת לב וממילא הכל מצטייר.

^{צ"ו} **נקט ג'** לשונות לתת לב לתפוס ולהצטייר. וצ"ע האם לתת לב הוא כלל ולתפוס ולהצטייר הם הפרט והפירוש לזה.

^{צ"ז} **תכונות השמים** – צ"ע מדוע חייב לדעת זאת? ואולי חייב לדעת חכמת הככבים כדי לתכנן את העתיד.

^{צ"ח} **רבנו** מדבר כאן ממלך גוי.

^{צ"ט} **נראה שרומז לחב"ד**. ראה היא החכמה, והבן היא בינה. וחכם היא דעת. וידוע שחכמה היא מה שמקבל ידיעות מבחוץ, ובינה נוק' מה שמבין דבר מתוך דבר ומברר את מה שקיבל, ודעת היא המסקנה שמפנים אותה ללבו, בחי' חיבור מח לב.

^ק **צ"ע** כיצד המועט מחזיק את המרובה שבלב מלכים מלמד על גדולת הבורא. לכאורה מה שלומדים מזה היא שאם ללב מלכים גויים אין חקר, כל שכן לב יהודי שמשגיח השגות אלוקות ע"י רוב מצוות ותורה שעושה ולומד שהוא הרבה יותר אין חקר. כי גוי מחזיק בלבו מדינה ולב יהודי מחזיק השגת חכמת הבורא שמשגיח על עולמות אין סוף.

^{ק"א} **עבודה זרה דף ג'**: אמר רב יהודה אמר רב שנים עשרה שעות הוי היום שלש הראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן את כל העולם כולו כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים רביעיות יושב ומשחק עם ליתן שנאמר ליתן זה יצרת לשחק בו.

^{ק"ב} **המועט** – זה מהקושיא היא חלק מהתירוץ, כמבואר בתורה קסב בשם המגיד ממעזריטש שע"י שאדם עושה עצמו אין אזי הוא מעל המקום. ואיתא בגמ' חולין פט. על הפסוק לא מרובכם וכו' חשק בכס וכו' כי אתם המעט שהפירוש כיון שאתם ממעיטים עצמכם גם כשמקבלים גדולה.

^{ק"ג} עיין ספרי מעשרות מעשה יג' ד' בעטלעס יום חמישי.

^{ק"ד} **האלוקות**, בה' הידיעה.

האלקות הוא בהלב, ^(ק"י) **כמבואר במ"א** ^(ק"י) בתורה מט/ק' מבאר רבנו שלב של ישראל הוא בחי' אין סוף אלוקותו ית' שהיתה קודם הבריאה, ועל כן בלא שעושה גבול להתלהבותו לדבוק בבוראו כמו להבת אש העולה כל הזמן למעלה, אזי אור להביות לבו הוא עד אין סוף.

ומעתה בין וחכם ^(ק"ח) תבין דבר מתוך דבר מכל דברינו הנ"ל, ותפנים ללבך/ט', **אם בהלב ישראל שנמצא שם רק בחינות אלקות, שאינו משיג אלא כביכול/ק"י** רק **חלק אחד מאלפי אלפים מהשגחת הבורא ב"ה** אעפ"כ כמה גדול ערכו, **שיכול לתפוס במקומו ק"י המיעוט** ^(ק"י) ודהיינו שיכול לתפוס בתוכו, אעפ"כ שמקומו מועט, **עולמות אין מספר** דהיינו השגות באלוקותו ית' המשגיח מחדש ומקיים עולמות אין מספר.

ואפי' על עכו"ם נאמר ולב מלכים אין חקר, על שנותן לב לכל מדינה ומדינה, ותופס ומשער בדעתו, כל המדינות שתחתיו, עם כל האדם אשר עליו, וכל הנמצא בה ^(ק"י) **כפרש"י** בגמ' שם/ק"י. **ומעתה הוי דן אלפי אלפים ק"ו/ט',** כמה אין חקר לרוחב וזכות הלב הישראלי שיכול **לשער בדעתו חלק מגדולות הבורא ב"ה הנ"ל.**

עד כאן ביאר איזה מח ורוחב לב עצום צריך אדם כדי להשיג בלבו השגחת הבורא על העולם, שזה אלפי אלפים יותר ממה שמכיל לב של מלך הנ"ל, ועתה ידבר על התענוג שמרגיש בלב ממה שמשיג כל כך הרבה.

נמצא שעיקר גדולות/ט"ז המלך העכו"ם ותענוגו וממשלתו הוא רק בלב, שיודע בלבו שהוא מלך על כל המדינות האלה ומושל בכולם כרצון לבו וחפצו, כנ"ל שעל כן נקרא רשות, כי יש לו רשות לעשות כל חפצו/ק"י. רוצה לומר שכל תענוגו הזה שהיא גאוותו על שהוא שולט ומושל בכל כרצונו, הוא רק בלבו.

^{ק"י} **מבואר** מזה שכל תענוגי עוה"ב הכלי להם הוא התפעלות הלב ולא השגת המח לבד וצ"ע לכאורה ההתפעלות היא מדרגת הנוק'. ואילו תענוג עוה"ב הוא שכל וחכמה כמ"ש להנחיל לאוהבי יש, וביאור יש מאין דהיינו חכמה. אבל נראה הכוונה כי הן השגות אלוקות והחכמה בבינה עילאה ובינה נקראת רחובות הנהר ונמשלת ללב כמ"ש בבפתח אליהו בינה לבא ובה הלב מבין, ולכן השגת האלוקות נמשל לרוחב הלב המשיג השגות רבות כמלך שכל המדינה כאילו נמצאת בלבו, וכל התענוג מממשלתו עליה בלבו.

ועיין לק"ה מנחה הלכה ז אות צו - התגלות מלכותו שהוא בחינת ביתא תתאה. זה צריך לנלות על ידי העבודה בעולם הזה שנבאר בשביל זה כנזכר לעיל. אבל השגת אוריתא דעתיקא סתימא שהיא בחינת בן עזאי, זה בחינת עולם הקא שהיא בחינת בינה, עלמא דאתי וכו'. אבל אי אפשר לבוא לעולם הקא כי אם על ידי העבודה שבזה העולם.

ק"י * לעיל בס' טט

^{ק"י} **תורה מט אות ו** (א) כי קדם הבריאה היה אור הקדוש ברוך הוא אין סוף. ורצה הקדוש ברוך הוא שיתגלה מלכותו, ואין מלך בלא עם, והצריך לברא בני אדם, שיקבלו על מלכותו. והתגלות מלכותו אי אפשר להשיג אלא על ידי המדות, שעל ידי המדות משיגין אלקותו, ויודעין שיש אדון מושל ומנהיג: וצמצם את האור אין סוף לצדדין, ונשאר חלל פנוי. ובתוך החלל הפנוי, ברא העולמות (במבאר ב"עין חיים" בתחלתו בהיכל א' ענף ג'), והן הן מדותיו: והלב הוא הציר של המדות, הינו החכמה שפלב, כמו שכתוב (שמות ל"א): "ובלב כל חכם לב" וכו'. ועקר היצירה היתה בחכמה, כמו שכתוב (תהלים ק"ד): "כלם בחכמה עשית". נמצא שהלב הוא הציר, כמו שכתוב (שם ע"ג): "צור לבבי". ואית יצירה לטב ולביש, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ברכות ס"א): "וייצר" בשני יודין וכו'. והם שני יצירין, יצר טוב ויצר הרע. הינו מחשבות טובות, הם יצר טוב. ומחשבות רעות, הם יצר הרע. כי עקר היצירים, הם המחשבות והחכמות שפלב, כמו שכתוב (בראשית ו'): "כי יצר מחשבות לבו" וכו'. וכשאדם חושב במחשבות רעות, הוא מטמטם את החלל של הבריאה, ששם התגלות המדות. כי הלב הוא צור העולמים, הינו צור המדות. **כי לפי אור להביות הלב של איש הישראלי, אי אפשר להתגלות מהמדות. כי אור להביותו, הוא עד אין סוף, הינו אין סוף ואין תכלית לתשוקתו:** וצריך לצמצם ההתלהבות, כדי שישאר פלב חלל, כמו שכתוב (תהלים ק"ט): "ולבי חלל בקרבי". ועל ידי הצמצום של ההתלהבות, יוכל לבוא להתגלות מהמדות, הינו לעבד את השם יתברך בהדרגה ובמדה. ומחשבות טובות שפלב, הן יצירין טובין. שעל ידן נתגלין פעולות ומדות טובות, והינו יצירה לטב. וכשחושב מחשבות רעות, הוא מטמטם הלב, בבחינת ערלת לב. ומקלקל את הבריאה, הינו החכמה שפלב.

ק"י לשון הספר שפע טל חט"ל שער ג' פ"ד ואתה המעין אם בעל נפש אתה בין וחכם מדברנו

קט **כנ"ל** שחכמה הבאה אחרי בינה היא בחי' דעת. ואולי רומז גם לחו"ל בתמיד לב. איזהו חכם הרואה את הנולד. תיהיה חכם לראות סופך אם לא תבין לבך להשיג אלוקות.

ק"י **כביכול** בלבד, כי מיעוט רבים שנים, נמצא שאלפי הוא 2000 ואלפים הוא גם 2000 סה"כ 4000000, ובאמת הוא הרבה יותר.

ק"י גם בדפדפן ותולד - המיעוט, ומתולד - המועט

ק"י **צ"ע** אם לשון מיעוט אינו טעות, או צריך לומר שהנקודה שאח"כ היא טעות, ואז אולי רומז שהשגתו בעולמות אין מספר היא רק במיעוט מהם אעפ"כ היא גדולה מאד.

ק"י עפרש"י שבת יא. הנ"ל

ק"י **ולא** כמפרשים האחרים עיין מאירי וערוך.

קט **לכאורה** צ"ע אם יש יחס ביניהם מספיק ק"ו אחד ואם אין כלל יחס ביניהם מה שייך אפילו א"ס ק"ו.

קט **גדולות המלך** - צ"ע לכאורה צ"ל גדולת המלך.

ק"י **ועל כן** אמרו חז"ל באבות (א' י') אל תתוודע לרשות. כי חללה של רשות הוא מרום שמים עד ארץ לעומק, להבדיל מלב יהודי היודע מה מעלה ממנו עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיו בספר נכתבים (אבות ב א), דהיינו שזוכר תמיד שיש ברום שמים משגיח ומעניש ויש

כי אע"פ שמכח שליטתו גם יכול להנות כביכול בלא גבול מכל שאר התאוות, שהן בשאר חושים, זה פחות או יותר יש גם לאיש קטן ממנו, אבל הכבוד והשליטה שמרגיש בלבו, שהוא הישות היחידה השולטת בכל העולם או בכל מדינתו, זה אינו בשום חוש אלא רק בלב.

ומעתה כמו שלא כל אחד יכול להיות מלך על מדינה גדולה, כי רק מי שבטבעו יש לו לב כל כך רחב ומח גדול להחזיק בדעתו כל פרטי הצרכים של כל פרט במדינה, וממילא גם אין לו את כל תענוגי המלך משליטתו על כולם והרשות לעשות כל חפצו, אע"פ שזה רק חלק אחד מאלפי אלפים מרוחב ונכות הלב שצריך כדי להשיג תענוגי ג"ע, כל שכן מי שלא הכין את לבו להבין ולתפוס השגות אלוקות ברוחב לב, ולזכר עצמו להיות מתענג מרוחניות השגות אלוקות, לא יכול להתענג בתענוגי גן עדן, ולהשתעשע בהם ולהכיל בלבו את כל השלש מאות ועשר עולמות, וממילא **תבין מעצמך, שלזה** שהכין את לבו להשגות אלוקות **אפשר, שיהיה לו כל הש"י עולמות בלבו, כי הלב יכול לתפוס במקומו עד אין חקר ואין מספר כנ"ל, ויהיה לו כל התענוגים והשעשועים, וחבירו אע"פ שיושב אצלו לא ירגיש כלום, כי לבו חסר מכל זה, מכל הטובות והשעשועים שיש לחבירו הצדיק בתוך לבו, אשרי לו, ופ"י** לזה הצדיק שהכין ליבו להשגות אלוקות **כי עיקר הרגשת תענוג ושעשוע עוה"ב וכל הש"י עולמות הכל הוא בלב כנ"ל** : לכן רק מי שהכין לבו להשגות אלוקות יזכה בהן ולהתענג מהן, ומי שלא הכין לבו לא ישיג הש"י עולמות ולא התענוג ושעשוע מהם. ואע"פ שהוא נמצא באותו מקום עם חבירו שמשיג הכל. כי כנ"ל אע"פ שגן עדן הוא מקום הנשמות ומעל הזמן והמקום, מחדש רבנו כאן שהמקום וההשגה הם שני עניינים. ולכאורה הביאור הוא כי המקום הוא לפי אור המקיף של האדם, אור להביותו/ו^{קט} לדביותו בבורא במסירות נפש, אבל ההשגות וש"י העולמות והתענוג ושעשוע מהם הן ע"י אור פנימי כפי הכנת הלב ע"י תורה ומצוות. ומה שכתב לעיל שמעט המחזיק את המרובה בלב יהודי הוא ע"י אלוקות שבלבו (וביאר שהכוונה למבואר בריש תורה מט) דהיינו אור להביותו, ולפ"ז גם התענוג הוא משם. צ"ל שרק הביא משם שהאלוקות בלב, אבל הן שתי בחי' אלוקות שבלב, אחת בחי' מקום ואחת בחי' ש"י עולמות ותענוג. אלא שצ"ע מה דין מצוות שמקבל למעלה באיזה זכות, האם הן נעשות כלי לתענוג או לא. דלכאורה הן חלוקה דרבנן כלים להשגות אלוקות שנעשים ע"י תורה ומצוות בעוה"ז, אבל צ"ע כי לפ"ז לכאורה גם ר"א בן דורדיא/ו^{קכ} זכה להשגות ע"י שקיבל את המצוות של רבי יוחנן כה"ג.

גהם בעומק הארץ, כחז"ל שמי שלא מסתכל מה למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור ראוי שלא בא לעולם (חגיגה פ"ב מ"א), אבל לב שחסר כל זה כמ"ש (בראשית כ' יא) כי אמרתי רק אין יראת שמים במקום הזה, אזי שומר נפשו ירחק ממנו, כי אין מעצור למה שבכוהו לעשות פרי דמיונו שמתלבש בו הסט"א בעצמו. ואם עכ"פ רצונו לתקן מדינתו, אזי ברוחב ליבו נותן לב לכל פרט לתקן שזה בחי' בניין העולמות בחלל הפנוי, ואזי הרע במיעוטו, אבל כשכל מחשבתו רק שליטה ותאוות רעות אזי כל החלל הזה הוא חלל פנוי, ליצירה בלבד לרצוח ולגזול ולהחריב ולהשחית וכיו"ב.

ק"י אשרי לו – צ"ע על מי מוסב מילים אלו? בפשטות על מי שהכין לבו להשגות אלו. אבל כיון שרבנו כתב באופן שאפשר לטעות שזה המשך להנ"ל, אולי רצה לרמוז שגם זה החסר את הכנת הלב אשרי לו שעכ"פ זכה להיות במחיצת צדיק שכן הכין את לבו לזה, שהרי המקום בג"ע הוא לא גשמי וא"א שבג"ע ישבו צדיק ורשע במקום אחד, ואם הוא במחיצת צדיק הרי שעשה מעשים שעל ידם זכה להשגה שנקראת מקום המשתווה למקומו של צדיק. (עיין תורה ז' תנינא שבעוה"ב הזמן הוא מקיפין, ומסתמא הכי נמי המקום הוא השגות)

ק"י נ"ל שזה שאמרו חז"ל כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כי כנ"ל בתורה מט אור להביותו של איש ישראל הוא עד אין סוף אלא שע"י מחשבות רעות מקלקל אותו, וע"י מחשבות טובות מתקן אותו, לפי הני"ל כוונת חז"ל למקום בג"ע אבל לא לתענוג והשעשועים שם, שזה תלוי בעבודה. כי את אור להביותו יש לו מצד נשמתו ורק צריך שלא לקלקל אבל התענוג תלוי בעבודה וזה עדיין אין לו.

ק"י רבי אליעזר בן דורדיא – נחלקו בו האם זכה לכל הטוב של ג"ע או שלא זכה אלא שלא ישוב לחטוא. ובאמת מצד אחד כידוע שהקב"ה שונא זימה ומי שכל חייו רדף רק אחרי הזימה, אין מאוס ממנו. מאידך ראינו הרבה בעלי תשובה ולא ראינו בהם אחד שכל כך התחרט על מעשיו עד שמת מתוך בכי וחרטה. ואולי כזו חרטה עד שהסיר ממנו את הגוף ונפרדה נשמתו מגופו ומת, בכוחה גם להסיר מנשמתו את כל הבגדים הצואים אפילו המטונפים ביותר שדבקו בו שנים רבות.

עוד כיון שבפירוש כתב האריז"ל בליקוטי תורה תהלים לב שזכה בכל המצוות שעשה רבי יוחנן כה"ג במשך שמונים שנה, מוכרח שזכה הרבה מאד, אלא שעדיין צ"ע אם גם זכה לש"י עולמות או רק למקום כבוד בג"ע.

וצ"ע כוונת חז"ל ביומא פו שבתשובה מאהבה נהפכים ודונות לזכויות. וא"כ אולי אדרבה דייקא כיון שהיה עסוק בזימה נהפך לו ביותר לש"י עולמות כמבואר בליקוטי הש"ס ברכות יד קרי גמט' שי, כי זוכה הצדיק בהם ע"י שמירת הברית, דהיינו ששומר עצמו מקרי. ואם ודונות נהפכים לזכויות הרי שקרי נהפך לש"י.

והביאור בזה אולי אפ"ל כי כל עבירה קושרת את האדם לסט"א בעוד חבל, וככל שהאדם מזקין שנים רבות בעבירות נעשה יותר ויותר קשור בחבלים רבים (ישעיה ה' יח) וְכַעֲבוֹת הַעֲגֵלָה חֲטָאָה, עד שאין לו יכולת לנתק אותן, וכמבואר בתורה רו שעל כן קשה להחזיר זקן בתשובה. והנה דייקא זה מעלת הבעל תשובה זקן שזכה כל כך להתחרט על חטאיו עד שמת מתוך בכי, שבשעה אחת ניתק את כל החבלים הרבים האלה שהיה קשור בהם, וכמו החריב עולם שלם בסט"א, על כן כל החבלים האלה שהצליח לנתק נהפכים אצלו לזכויות. עד שזכה לקבל את המצוות של צדיק עצום שהיה שמונים שנה כהן גדול שכידוע אם לא היה צדיק לא היה משלים שנתו, אחרי שנכנס לקדש הקדשים. ולכאורה זכה גם לש"י עולמות ומשמע מלשון רבנו שהזכיה בש"י עולמות והתענוג ושעשוע מהן זה בחי' אחת.

לכן צ"ע אם באמת לזה כיוון רבנו. אבל כיון שכך למדו אנ"ש ומסתמא כך קבלו איש מאיש מרבנו, ועוד שגם המהרש"א פירש לגרענותא כנראה צריך לומר דרך אמצעי שזכה במקום של צדיק ולא בתענוג שלו.

ואולי אפ"ל כיון שנחלקו בזה המפרשים וכן"ל מהרש"א ויערות דבש פירשו לגרעותא והחיד"א פירש לטיבותא שזכה לתקן עצמו לגמרי. ובוודאי גאונים עצומים כאלה לא מלבם פירשו, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, וע"י דברי רבנו מתיישבים שניהם שבאמת זכה ולא זכה, כי עוצם להביות לבו עד שמת זיכה אותו במקום נפלא אצל צדיק, שזו זכות עצומה בפני עצמה, אם בעוה"ז כ"ש בעוה"ב, אבל בש"י עולמות ותענוג ושעשוע לא זכה, כיון שלא עמל על המצוות שקיבל, וכל קדושה הבאה מלמעלה אין בה שלימות ואע"פ שר"א בן דורדיא קיבל את המצוות של ר"י כה"ג (וכן מי שדברו עליו לשה"ר וקיבל מצוות של זה שדיבר עליו), והן לא מלמעלה אלא ע"י אדם בעוה"ז, אעפ"כ שונא מתנות יחידה, אינו דומה למה שזכה בעצמו לעניין החיים הנצחיים.

עד כאן ביאור חברותא לתורה קצא

בעניין החילוק בין המקום והעונג

אולי אפשר לומר כיון שמהרהר אדם תשובה מתקן הפגם למעלה ואם עושה תשובה גדולה עד שפורחת נשמתו מרוב חרטה נפתחים לו כל השערים וזה קונה עולמו בשעה אחת אבל להרגיש התענוג צריך הכנת הלב ומי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת.

והטעם אולי כיון שלמעלה הוא מעל הזמן, אבל למטה נמשך כל תיקון הזמן, לכן להפשיט הבגדים הצואים צריך זמן, ולהכין כלים לשכר עוה"ב שרק זה ההכנה לעונג הנצחי, צריך זמן. אבל בהרהור תשובה מיד עולה לבחי' מעל הזמן ומתקן בבחי' מעל הזמן כמבואר בספר המדות (תשובה ח"ב אות א) קכ"א אבל זה לא מועיל לתקן מה שתחת הזמן למטה אלא רק פותח שערים להגיע למקומו. כך נ"ל וצריך ראיות

ביאור הרב יהודה שינפלד על תורה זו

נראה דהדוגמא לזה היא במי שמזכה הרבים ומחזיר בתשובה בהרצאותיו או ע"י הכנסת אורחים וכיו"ב, אבל הוא מחוסר רגש לגמרי, דהיינו שתפילתו בלי שום רגש וכוונה וכן מצוותיו, רק עושה פעולות טובות רבות. וידוע דהמעשה כנגד עולם העשי', והרגש כנגד היצירה (והכוונה הפנימית כנגד בריאה) ולכן אף שזכות הרבים תלוי' בו, מ"מ לא מעלה אותו לעולם שאין לו שייכות עמו, ולכן מקבל רק דרגת עשי' דעוה"ב, דהיינו אף שמגיע לו להיות שכן לצדיק גדול שלא החזיר רבים בתשובה כמזהו, מ"מ בדרגת ההרגשה לא יגיע לשכנו, רק לדרגת הרגשה דעשי', ושכנו שעסק יותר בעבודת הרגש, ירגיש יותר אף שבמעשים הוא פחות ממנו.

(ויש מוסיפים דהמחזיר בתשובה בהרצאותיו, אם דיבוריו אינם מעומק הלב, ואין תוכו וברו שוים, אין הצלחתו מכח דיבוריו, אלא מכח הצדיק שזיכך עצמו והתפלל על הדור, והמרצה הזה קוצר מה שזרע אותו צדיק, לכן הגם שמקבל מקום גבוה למעלה, דאין המלאכה נקראת אלא ע"ש גומרה, מ"מ לא ירגיש כלום, דכמו שפה היו דיבוריו בלי הרגשת וזיכור הלב, כך למעלה יהי' מקומו חיצוני בעלמא, ועי').

בעניין החילוק בין הנראה כאן לנמדד למעלה

עיין פסחים נ. – (זכריה יד-ו) והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון מאי יקרות וקפאון א"ר אלעזר זה אור שיקר בעולם הזה וקפוי לעולם הבא ר' יוחנן אמר אלו נגעים ואהלות שיקרין הן בעוה"ז וקפויין הן לעולם הבא ור' יהושע בן לוי אמר אלו בני אדם שיקרין הן בעולם הזה וקפויין הן לעוה"ב כי הא דרב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד כי הדר אמר ליה אבוא מאי חזית אמר ליה עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה אמר לו בני עולם ברור ראית ואנן היכי התם כי היכי דאיתו אנן הכא הכי איתנין התם.

ועיין דרש משה לרבי משה פינשטיין פ' וארא (ו' כו) עה"פ הוא משה ואהרן, ופירשו ללמד ששקולין כאחד, מקשה כיצד יתכן ומבאר שם בביאור השני עפ"י הגמ' הנ"ל הנמצאת גם בב"ב דף י': דיוסף בריה דרב יהושע אמר לאביו עולם הפוך ראיתי וא"ל אביו עולם ברור ראיתי, שתמוה מאד איך אמר שהוא עולם הפוך הא ודאי בעוה"ז האדם רואה רק לעינים והתם הוא עולם האמת. אבל צריך לומר דראה שגם בעולם האמת אומרים על העליונים כאן שהם עליונים, ועל התחתונים כאן שהם תחתונים, ואעפ"כ היו התחתונים למעלה ועליונים למטה. ולכן אמר שהוא עולם הפוך, והשיב לו אביו שהוא עולם שרם, משום שהקב"ה אינו בא בטרונא, ותובע מכל אחד רק כפי כחו, ולכן אלו שכחם קטן בבשרונותיהם וכדומה הם נקראים תחתונים גם למעלה, אבל כיון שעשו כפי כחם, קיימו שליחותם, והעליונים אף שהם יותר גדולים ועשו יותר מעשים טובים מהתחתונים, אבל היו יכולים לעשות יותר תורה ומעשים לפי כשרונותיהם וכוחותיהם, ונתרשלו קצת, לכן הם למטה. אבל משה ואהרן שניהם עשו בשלימות כפי כוחם לכן הם שקולים כאחד בעוה"ב.

עוד בעניין זה עיין תוספות על בבא בתרא דף י': עליונים למטה ותחתונים למעלה – פי' רבנו חננאל דאמרו הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב, דעולם הפוך, היינו שראה שמואל דהוה יתיב קמיה דרב יהודה תלמידיה, משום דמיחה בשמואל בפר' במה בהמה (שבת דף נה). גבי ההיא איתתא דאיתא וצוחא קמיה דשמואל ולא אשגח בה, א"ל רב יהודה לית ליה למר אוטם אזנו מזעקת דל וגו'.

ועיין לקוטי הלכות (העושה שליח לגבות חובו הלכה ב' אות ג') נמצא, שכל המצוות הם בחינת פרעון חוב ההלואה לה' יתברך. ועל כן נקראו המצוות בלשון חיובים וחובות כמ"ל הלשון אצל כל המצוות. יוצא אדם ידי חובתו לענין מצוה ושופר וספד. וכן אצל כל המצוות, פי' כל זמן שאין זוכה לעשות המצוות הוא בעל חוב לשלם לה'. יתברך כל הוצאות הבריאה שהוציא מבחי' אל הפעל בתורת הלואה בשביליו. וכשעושה המצוה בשלימות הוא יוצא ידי חובתו, פי' מסלק חוב

ההלואה לה' יתברך, כי מחזיר הכל לשרשו על ידי המצוות כנ"ל. ועל כן הרשע שאינו מקיים המצוות נקרא לזה רשע ולא ישר, כי לכאורה תמויה, מפני מה מכנה דוד המלך עליו השלום, את הרשע בשם לזה רשע וכו', וכי אין האדם נקרא רשע כי אם בשביל עברה זו לבד שילה ואינו משלם, והלא מצינו כמה רשעים שפורעין במועדם ובזמנם ואף על פי כן הם רשעים גדולים מאד ועוברים על כל התורה בלה, רחמנא לצלן! אף על פי הנ"ל מכון ומדקדק היטב, כי כל מי שהוא רשע בשביל איזה עברה שהוא, נקרא לזה רשע ולא ישר, כי מאחר שעובר על מצוות התורה ואינו יוצא ידי חובתו לשלם לה' יתברך כל חוב ההלואה של הבריאה המוטל עליו ועל כן בודאי נקרא לזה רשע ולא ישר, כי אינו משלם לה' יתברך ידי חובתו וכן"ל:

